

Міністерство культури України
Республіканський методичний кабінет навчальних
закладів мистецтв і культури

СВІТОВА МУЗИЧНА ЛІТЕРАТУРА

ПРОГРАМА
для музичних училищ із спеціальності
№0507
"Теорія музики"

Київ -1993

Обсяг курсу 639 годин
Заняття практичні

Укладачі: А.С.Зареченська,
В.Ф.Кравець - викладачі
Харківського музичного училища
ім. Б.М.Лятошинського

Рецензенти: - Г.О.Тюменева, професор
кафедри історії музики
Харківського інституту мистецтв
ім. І.Котляревського

Н.С.Тишко, викладач Харківської середньої
спеціальної музичної школи

Відповідальний за випуск: С.П.Шинкаренко
Редактор: Л.В.Московченко

Пояснювальна записка.

Курс "Світова музична література" розрахований на 639 годин і передбачає вивчення кращих творів світової музичної літератури від стародавності до сразків сучасної музичної творчості.

Послідовність викладення тем приблизного тематичного плану відходить від звичайного, традиційного розподілу на окремі розділи зарубіжної, російської, сучасної музичної літератури, а навпаки, дає можливість системно прослідкувати еволюцію музичної творчості, глибше виявити художні цінності музики як мистецтва, допомагає учням досягнути загальні закономірності та індивідуальні особливості розвитку кожної з національних шкіл. Така послідовність викладення тем повинна забезпечити не тільки більш якісне засвоєння матеріалу, розвиток масштабного мислення студентів, а і допомогти їм усвідомити еволюційне поєднання широкого спектру загально-естетичних явищ з професійним аналітичним принципом вивчення конкретних музичних творів. У зв'язку з цим посилюється роль загальногуманітарних знань з літератури, історії, живопису, театру тощо.

В той же час поглиблений аналітичний підхід до програмного матеріалу дозволяє вийти на більш високий рівень узагальнення мовно-стильових рис як конкретної епохи, так і творчої особистості композитора.

Цим пояснюються і структурні особливості запропонованої програми курсу "Світова музична література", де функцію поєднання виконують вступні розділи, характеризуючі естетичні і філософські концептуальні положення, основні стильові риси епохи, жанрові особливості. Монографічні теми рекомендується розглядати як конкретизацію тих чи інших проблем на прикладі творчості окремої художньої особистості.

Системний підхід визначає і побудову самих монографічних систем: у одних випадках опора на загальноприйняті зразки художньої творчості (необхідне обов'язкове вивчення програмного матеріалу), в інших випадках допускається більш вільний вибір музичного матеріалу з урахуванням можливостей навчального закладу у наявності ілюстративного матеріалу (ознайомлючі теми: вступний розділ - 1-й семестр, окремі розділи 7-10-й семестри).

Матеріал 9-го і 10-го семестрів обумовлений необхідністю включення до підсумкового іспиту фундаментальних тем монографічного, а не оглядового характеру.

Розподіл і використання навчального часу включає прослуховування аналізованого матеріалу в процесі уроку.

Цим підходом обумовлена і система контролю: контрольні підсумкові уроки проводяться в тих семестрах, де не передбачені іспити: 1, 3, 4, 5, 7, 9-й семестри.

Іспит, - 2, 6, 8, 10-й семестри, - складається із усної відповіді на два питання екзаменаційного білету і перевірки знань музичного матеріалу на слух. Перше питання білету передбачає відповідь з матеріалу біографічного або музично-історичного порядку, друге - аналіз (характеристику) будь-якого музичного твору.

Методика проведення іспитів на старших курсах передбачає більш глибокий рівень аналізу, узагальнення матеріалу і постановочно-проблемного підходу до нього.

Зразки екзаменаційних білетів.

Білет

1. В.А.Моцарт. Значення діяльності, творчий шлях.
2. Л. ван Бетховен. Симфонія №3: принципи героїко-драматичного симфонізму.

3. Перевірка знання музичного матеріалу.

Білет

1. Історичні передумови виникнення імпресіонізму в музичному мистецтві на межі XIX-XX століть та його естетично-стильові принципи.
2. Риси пізнього симфонізму П.Чайковського на прикладі Шостої симфонії.
3. Перевірка знання музичного матеріалу.

Білет

1. Музична культура США: короткий огляд. Творчість Д.Гершвіна.

2. Драматургія балету "Петрушка" І.Стравінського.

3. Перевірка знання музичного матеріалу.

Білет

1. Проблематика західноєвропейського та вітчизняного авангарду.

2. Особливості вокальних симфоній Л.Шостаковича на прикладі аналізу Тринадцятої симфонії.

3. Перевірка знання музичного матеріалу.

Приблизний тематичний план.

№	Найменування тем	Кількість годин
1.	Вступ.	21
2.	Г.Ф.Гендель	9
3.	І.С.Бах	18
4.	В.Глюк	6
	Контрольний урок.	3
	Всього за 1-й семестр (19 тижнів)	57
5.	Епоха просвіти. Віденська класична школа.	3
6.	Й.Гайдн	12
7.	В.А.Моцарт	15
8.	Л.Бетховен	18
	Всього за 2-й семестр (16 тижнів)	48
9.	Романтизм - ведучий художній напрямок у мистецтві XIX століття	3
10.	Ф.Шуберт	9
11.	К.М.Вебер	3
12.	Ф.Мендельсон	6
13.	Р.Шуман	9
14.	Дж.Россіні	3
15.	Ф.Шопен	12
16.	Ф.Ліст	7
	Контрольний урок.	2
	Всього за 3-й семестр (18 тижнів)	54
17.	М.Глінка	15
18.	А.С.Даргомижський	6
19.	Г.Берліоз	6
20.	Б.Сметана	5
21.	А.Дворжак	6
22.	Е.Гріг	8
	Контрольний урок.	2
	Всього за 4-й семестр (16 тижнів)	48
23.	Ш.Гуно	4
24.	Ж.Бізе	10
25.	Д.Верді	18
26.	Р.Вагнер	18
27.	Й.Брамс	8
28.	Ц.Франк	4
29.	"Могуча кучка"	2
30.	А.Бородін	10
	Контрольний урок.	2
	Всього за 5-й семестр (19 тижнів)	76
31.	М.Мусоргський	16
32.	М.Римський-Корсаков	20
33.	П.Чайковський	22
34.	Огляд найважливіших музичних явищ кінця XIX - початку XX століть.	2
35.	К.Дебюссі	8
36.	М.Равель	8
	Всього за 6-й семестр (19 тижнів)	76
37.	Верізм	2
38.	П.Масканы	2
39.	Р.Ленкавалло	2
40.	Д.Пуччіні	8
41.	А.Брукнер	6
42.	Г.Малер	12
43.	Р.Штраус	8
44.	А.Лядов	2
45.	А.Глазунов	2

№	Найменування тем	Кількість годин
46.	С.Танєєв 2	
47.	А.Скрябін	10
48.	С.Рахманінов	10
	Контрольний урок	2
	Всього за 7-й семестр (17 тижнів)	68
49.	Музика першої половини ХХ століття (огляд).	4
50.	І.Стравинський	18
51.	К.Орф	8
52.	Б.Барток	10
53.	П.Хіндеміт	8
54.	"Шістка"	4
55.	А.Онеггер	8
56.	Д.Мійо	2
57.	Ф.Пуленк	2
58.	Д.Гершвін	8
59.	Ч.Айвз	4
	Всього за 8-й семестр	76
60.	Музична культура Фінляндії	3
61.	Музична культура Іспанії	3
62.	Музична культура Італії	3
63.	Музична культура Бразилії	3
64.	Б.Бріттен	8
65.	Нововіденська школа	2
66.	А.Шонберг	6
67.	А.Берг	8
68.	А.Веберн	4
69.	Музична культура другої половини ХХ століття (огляд)	4
70.	О.Мессіан	2
71.	П.Булез	2
72.	Дж.Кейдж	2
73.	К.Штокгаузен	2
74.	К.Пендеревський	2
75.	В.Лютославський	2
	Контрольний урок	2
	Всього за 9-й семестр (17 тижнів)	68
77.	Музична культура республік, які входили до складу СРСР	2
78.	Н.М'ясновський	4
79.	С.Прокоф'єв	18
80.	Д.Шостакович	20
81.	А.Хачатурян	4
82.	Г.Савірідов	4
83.	В.Гаврилін (Р.Щедрін)	2
84.	Музика Прибалтики	2
85.	Музика Закавказзя	2
86.	Музичний авангард	2
87.	А.Шнітке	4
88.	С.Губайдуліна	2
89.	Е.Денісов	2
	Всього за 10-й семестр (17 тижнів)	68
	Об'єм всього курсу	639 годин

Зміст курсу.

Тема 1. Вступ.

Проблеми виникнення музичного мистецтва. Музична культура стародавності. Зародження музичних жанрів в епоху первіснообщинного ладу. Основні риси давньосхідної культури. Музика античної Греції. Мистецтво елліністичного періоду.

Музика середньовіччя. Огляд найважливіших музичних жанрів церковної музики (грегоріанський хорал, меса, літургична драма, знаменний спів), світської і народної музики (мотет, кондукт; мистецтво трубадурів, трунерів, мінезингерів, шпільманів, менестрелів, жонглерів, скоморохів, вагантів, голлардів).

Епоха Відродження. Виникнення національних композиторських шкіл. Становлення шкіл поліфонічної музики. Розквіт вокального мистецтва. Нові жанри церковної музики (протестанський хорал, гугенотські псалми). Світські жанри (фроттолі, віландели, мадригали, балади, шансон).

Музична культура Західної Європи й Росії в XVII-XVIII століттях. Стильові ознаки мистецтва барокко, класицизму, рококо. Історичні й суспільні передумови виникнення опери. Формування оперних національних шкіл. Італійська опера серія, французька велика опера, італійська опера буфф, французька комічна опера. Огляд творчості К.Монтеверді, А.Скарлатті, Ж.Б.Люлі, Г.Перселла, Р.Кайзера, представників російської та української шкіл. Розвиток кантати й ораторії.

Основні жанри інструментальної музики епохи. Органна музика Німеччини (фантазії, токати, прелюдії, фуги). Творчість Я.Бема, Д.Букстехуде, І.Пахельбеля. Мистецтво англійських верджиналістів (танцювальні п'єси, варіації). Огляд творчості Дж.Булла, В.Берда, О.Гіббонса. Французька клавирна школа (сюїти, програмові інструментальні мініатюри). Творчість Ф.Куперена, Ж.Ф.Рамо. Скрипична й клавирна музика Італії (концерто грассо, сольний концерт, тріо-соната, соната да чієза, да камера, клавирна соната). Огляд творчості А.Кореллі, Дж.Тартіні, А.Вівальді, Д.Скарлатті.

Становлення жанру хорового концерту. Особливості синтезу національної врироди музичної мови та загальноєвропейських традицій високого жанру концерту. Огляд творчості М.Березовського, Д.Бортнянського, А.Веделя.

Музичний матеріал:

Куперен Ф. 2-3 п'єси для клавесіну

Рамо Ж. 2-3 п'єси для клавесіну

Скарлатті Д. Сонати для клавіру (на вибір)

Кореллі А. Фолія. Концерто грассо (на вибір)

Вівальді А. Пори року.

Пері Я. Сцена оплакування Евридики з опери "Евридика"

Монтеверді К. Фрагменти з опери "Орфей". Плач Аріадни з опери

"Аріадна". 1-2 мадригали.

Перселл Г. Арія Дідони з опери "Дідона та Еней"

Березовський М. "Не отвержи мене"

Бортнянський Д. "Херувимська". Фрагменти концертів №№ 24, 32

Тема 2. Г.Гендель (1685-1759)

Г.Гендель - найяскравіший представник мистецтва епохи XVII-XVIII століття. Гуманізм мистецтва Г.Генделя. Темі, образи і жанри творчості. Асиміляція в творчості композитора традицій німецького, італійського і англійського мистецтва.

Основні етапи життєвого і творчого шляху.

Оперна творчість: основні жанри, вибір сюжетів, особливості драматургії і трактування оперних форм. Внесок Г.Генделя в розвиток оперного жанру.

Ораторіальна творчість. Відбиття в ній ідейної направленості мистецтва Г.Генделя. Поєднання релігійних сюжетів з патріотичним, героїчним пафосом. Жанрові різновиди. Засоби виразності. Трактування форм. Риси хорового письма.

Ораторія "Самсон" - зразок драматичного типу ораторії.

Ораторія "Мессія" - грандіозна музична епопея. Особливості трактування біблійного сюжету.

Інструментальна творчість. Різноманітність жанрів: концерти, клавирні сюїти, сонати, органна музика.

Кончерто грассо соль мінор. Його образно-емоціональний зміст. Сюїтний принцип циклу. Зв'язок з жанрами побутової музики. Особливості оркестрового викладення.

Трактування жанру пасакалії.

Музичний матеріал:

Ораторія "Самсон" (фрагменти). Ораторія "Мессія".

Кончерто грассо соль мінор. Пасакалія з сюїти соль мінор.

Тема 3. І.С.Бах (1685-1750)

І.С.Бах - уособлення найвищих досягнень світової культури. Бах і його час. Діапазон, ідейно-художній зміст творчості, його народність, життєва правдивість, філософська глибина. Традиції і новаторство у мистецтві Баха. Художня спадщина.

Основні етапи життєвого і творчого шляху.

Клавирна творчість. Особливості трактування інструменту. Реформа техніки гри. Жанри. Збагачення змісту клавирної музики, розширення його образного діапазону.

"Добре темперований клавир" - вершина розвитку поліфонічного стилю західноєвропейської музики. Художньо-образне багатство прелюдій і фуг. Відбиття в них жанрів побутової і професійної музики XVII-XVIII століть. Особливості бахівського тематизму і принципів його розвитку. Органічне злиття поліфонії і гомофонії. Принципи композиції і драматургії циклів.

Сюїти. Нова інтерпретація жанру. Поетизація побутової музики. Стабільність циклу. Функції частин.

Хроматична фантазія і fuga. Відбиття в ній стильових прийомів органної, скрипичної, вокальної музики Баха. Лірико-драматичний характер циклу, що піднімається до трагізму. Поглибленість і експресивність ліричних образів твору. Драматична єдність циклу.

Італійський концерт. Трактування жанру. Традиції італійської школи, клавирних творів Д.Скарлатті. Характер тематизму. Риси драматургії.

Органна творчість. Розвиток традицій попередників. Монументальність і глибина змісту. Використання всіх можливостей інструмента в створенні образів.

Хоральні прелюдії - зразки філософської лірики Баха. Народні джерела. Прийоми поліфонічного письма.

Органні цикли. Відображення драматичного розуміння світу. Єдність і контраст у циклі. Органна токато і fuga ре мінор - один із самих значних творів Баха. Величава патетика, драматичний пафос образів. Вільна імпровізаційна манера в поєднанні із стрункою композицією. Принципи єдності циклу.

Оркестрова музика. Основні жанри: концерти і сюїти. Типи концертів. Бранденбурзький концерт №4 - зразок сольного концерту. Композиція. Принципи музично-тематичного розвитку.

Вокально-інструментальна музика. Жанрові різновиди. Особливості духовних і світських кантат. Пасіони і меси: новаторське трактування традиційних жанрів. Глибина філософського змісту.

"Страсті за Матфеем" - монументальний музично-драматичний твір Баха. Трактування біблійного сюжету. Особливості розкриття традиційної концепції. Композиція і наскрізний драматичний розвиток.

Меса сі мінор. Втілення філософського змісту. Основні сфери образів. Трактування хорових, ансамблевих, сольних номерів. Особливості структури, принципи драматургії.

Музичний матеріал.

Добре темперований клавир (I том) - прелюдії і фуґи: До мажор, до мінор, Ре мажор, соль мінор, до-дієз мінор, мі-бемоль мінор, (II том) - прелюдії і фуґи: фа мінор, ля мінор

Хроматична фантазія та fuga

Італійський концерт

Французька сюїта Соль мажор

Англійська сюїта ля мінор

Органні токато та fuga ре мінор

Хоральні прелюдії (2-3 на вибір)

Чакона для скрипки соло з партіти №2

Бранденбурзький концерт №4

Страсті за Матфеем: №№ 1, 12, 35, 47, 78

Меса сі мінор: №№ 1, 8, 9, 15, 16, 17, 23, 24

Селянська або Кавова кантата (на вибір)

Тема 4. К.В.Глюк (1714-1787)

Криза європейського оперного мистецтва в середині XVIII століття. Прогресивне значення оперної реформи Глюка. Відображення в ній передових ідей французьких енциклопедистів.

Основні етапи життєвого і творчого шляху.

Відбиття в опері "Орфей" реформаторських принципів Глюка. Подальше їх поглиблення і розвиток в операх "Альцеста", "Іфігенія в Авліді".

Музичний матеріал:

Опера "Орфей" (фрагменти)

Увертюра до опери "Альцеста"

Опера "Іфігенія в Авліді" (фрагменти)

Тема 5. Епоха просвіти. Віденська класична школа.

Нові художньо-естетичні принципи у музичному мистецтві другої половини XVIII століття. Затвердження просвітительських ідей. Розквіт камерної, інструментальної і симфонічної музики. Жанри симфонії, сонати, квартету. Формування сонатно-симфонічного циклу як вищого досягнення музики класицизму. Образи, особливості тематизму. Функції частин у циклі. Будова сонатного алєґро.

Тема 6. Й.Гайдн (1732-1809)

Й.Гайдн - основоположник віденської класичної школи. Провідні ідеї творчості. Гармонія світосприйняття. Реалізм творчості, його глибокі народні витoki.

Життєвий і творчий шлях.

Розвиток жанру симфонії. Втілення в симфонії №45 образів періоду "бурі і натиску". Лондонські симфонії. Риси зрілого стилю Гайдна. Коло образів. Структура циклу. Функції частин. Особливості тематизму і принципів його розвитку. Симфонія №104 - зразок лірико-жанрового типу симфонізму.

Фортепіанні творчість. Формування жанру класичної сонати. Зв'язок із симфонічною творчістю. Особливості стилю (перехід від клавесінного до фортепіанного). Образний ряд, композиція, драматургія сонат №№ 35, 44, 49.

Ораторіальна творчість. Відображення в ораторіях світосприйняття Гайдна. Ідейна концепція ораторії "Пори року". Специфіка трактування жанру. Тема природи, особливості її розкриття. Структура, характеристика частин, вокальних форм, ролі оркестру.

Камерно-інструментальна творчість. Формування жанру класичного квартету.

Музичний матеріал:

Симфонії №№ 43, 104

Сонати: №№ 35, 44, 49

Квартет "Жайворонок"

Ораторія "Пори року" (фрагменти)

Тема 7. В.А.Моцарт (1756-1791)

В.А.Моцарт - геніальний представник віденського класицизму. Універсалізм Моцарта. Творче втілення у мистецтві Моцарта кращих досягнень музики XVII-XVIII століть. Створення новаторських творів різноманітних жанрів. Періодизація творчості.

Основні етапи життєвого і творчого шляху.

Оперна творчість. Риси оперної реформи. Жанровий синтез як основа оперної драматургії Моцарта. Симфонізація опери. Нове використання оперних форм. Вибір сюжету, відношення до лібретто.

"Весілля Фігаро". Новаторський підхід до жанру опери буфф і відображення його у драматургії. Особливості розкриття образів.

"Дон Жуан". Трагування легенди. Моральна і філософська проблеми опери. Поєднання рис опери буфф, серія, трагікомедії, передбачення особливостей психологічної опери XIX століття. Образи, композиція, принципи наскрізного розвитку.

"Чарівна флейта". Риси німецького зіншпіля. Тема та ідея. Відображення в опері моцартовського світосприйняття.

Симфонічна творчість. Взаємозв'язки оперної та симфонічної музики Моцарта. Розвиток жанру симфонії. Риси оркестрового стилю. Основні принципи лірико-драматичного типу симфонізму, їх виявлення в симфонії №40.

Монументальність симфонії №41, переплетення в ній різних образних ліній, їх органічне поєднання у драматургії циклу.

Фортепіанна творчість. Вплив моцартовського виконавства на його фортепіанну творчість. Трагування інструмента. Розвиток жанру фортепіанної сонати. Зв'язок із симфонічною і оперною творчістю.

Соната ля мажор - типовий зразок зрілого стилю Моцарта. Композиція і драматургія циклу.

Фантазія і соната до мінор - монументальний цикл драматичного змісту. Єдність циклу. Новаторське застосування гармонії, мелодики, ритму, складних видів фортепіанної техніки для створення контрастних художніх образів.

Жанр концерту. Розвиток кращих традицій попередників. Новаторське трагування жанру. Симфонізація концерту у Моцарта. Концерт №20 ре мінор. Зміст, драматургія, новизна підходу до жанру.

"Реквієм". Трагедійність трагування традиційного жанру заупокійної меси. Вплив оперної мелодики, театральності, використання методів симфонічного розвитку. Єдність циклу. Принципи драматургії.

Музичний матеріал:

Опери "Весілля Фігаро", "Дон Жуан", "Чарівна флейта"

Симфонії №№40, 41

Соната ля мажор

Фантазія та соната до мінор

"Реквієм": №№1,2,3,5,6,7,8

Тема 8. А. ван Бетховен (1770-1827)

Бетховен - найвидатніший представник світової культури. Втілення в його творчості демократичних, визвольних ідеалів епохи. Тісний зв'язок творчості Бетховена з німецькою філософією, літературою, поезією, живописом. Відображення ідей французької революції. Громадянський характер змісту й образів Бетховена, демократизм музичної мови. Симфонізм як основний творчий метод. Історичне значення творчості Бетховена.

Життєвий і творчий шлях.

Фортепіанна творчість. Новизна стилю. Риси бетховенського піанізму. Образи, жанри. Зв'язок з симфонічною творчістю. Етапи становлення жанру сонати. Зародження новаторських рис у сонаті №1. Значення сонат №№2, 7. Соната №8 - перший зразок зрілого фортепіанного стилю Бетховена. Соната №14: поєднання рис сонати і фантазії. Єдність лірико-драматичного циклу. Соната №21: особливості втілення теми природи. Жанрові витоки тематизму. Концертне трагування сонати. Соната №23 - вершина в створенні драматичної сонати. Конфліктна драматургія, інтонаційна єдність циклу. Соната №31 - лірична з глибоким внутрішнім конфліктом і філософським змістом. Органічне поєднання в сонаті класичних і романтичних рис. Новизна засобів виразності. Особливості композиції.

Симфонічна творчість. Новаторський підхід до жанру симфонії, обумовлений новизною змісту. Становлення ідеї через боротьбу і конфлікт музичних образів. Своєрідність драматургії. Риси оркестрового стилю. Розвиток жанру.

Риси ранньої творчості в симфонії №1. Зародження нового стилю в симфонії №2. Симфонії №№3,5: спільність і відмінність у трагуванні героїко-

драматичного типу симфонізму. Симфонія №6: новий підхід до лірико-жанрового симфонізму. Особливості втілення програмного задуму. Симфонія №7 - зразок органічного сплаву драматичного і жанрового симфонізму. Симфонія №9 - грандіозний підсумок творчості. Риси пізнього стилю: єдність класичних і романтичних принципів драматургії і особливостей засобів виразності. Особлива роль фіналу в вирішенні концепції симфонії.

Трагування жанру увертюри. Зв'язок з театральні-сценічними жанрами і симфонією. Особливості розкриття програмного задуму. Роль у формуванні романтичної симфонічної поеми.

Концерти. Збагачення змісту і форми. Симфонізація жанру. Драматургія і композиція концерту №5.

Квартети. Їх місце у творчості композитора.

Музичний матеріал:

Сонати: №№1, 8, 14, 21, 23, 31, №№2, 7 (повільні частини)

Симфонії: №№3, 5, 6, 9

Увертюра до трагедії "Егмонт"

Концерт для фортепіано з оркестром №5

Квартет №4

Тема 9. Романтизм - ведучий художній напрямок у мистецтві XIX століття.

Соціально-політичні умови появи романтизму. Основні риси нового напрямку мистецтва XIX століття. Естетика романтизму. Специфіка її відбиття у музиці. Ведучі жанри епохи. Новизна засобів виразності.

Тема 10. Ф.Шуберт (1797-1828)

Ф.Шуберт - один із перших представників австро-німецького музичного романтизму. Лірико-психологічна тема його творчості. Впровадження в ній музичного фольклору. Новаторство Шуберта: створення жанру фортепіанної мініатюри, пісенних циклів, ліричної симфонії і сонати нового типу. Провідне значення пісенного жанру в творчості, його вплив на інші жанри.

Життєвий та творчий шлях.

Вокальна творчість. Теми, образи. Зв'язок із німецькою й австрійською поетичною лірикою другої половини XVIII і початку XIX століття. Особливості співвідношення слова і музики. Роль фортепіано в розкритті творчого задуму. Специфіка засобів музичної виразності. Жанрова різноманітність.

Вокальні цикли: теми, сюжети. "Прекрасна мельничка". Втілення типово романтичних образів і тем. Композиція. Динамічна лінія циклу в його сюжетному і музичному розвитку. Різноманітність використання пісенної форми.

Цикл "Зимовий шлях". Загострення трагедійної основи в змісті циклу. Втілення теми нерозв'язного конфлікту героя з дійсністю. Відсутність розгорнутого сюжету. Поширення кола виразових засобів. Ускладнення форми пісень. Особливості драматургії.

Симфонічна творчість. Втілення нового типу симфонічного мислення. Створення романтичної симфонії. Розвиток жанру. Симфонія №8 - перша романтична симфонія. Коло ліричних образів. Пісенна основа тематизму. Нове трагування циклу і сонатної форми. Розвиток традицій лірико-драматичного типу симфонізму.

Фортепіанна творчість. Жанрова різноманітність. Демократичний характер музичної мови фортепіанних творів. Особливе ставлення до інструмента. Переважання наспівного фортепіанного стилю.

Шуберт - творець романтичної фортепіанної мініатюри. Поетичне запровадження в експромтах і музичних моментах танцювальних і пісенних жанрів. Єдність композиційної чіткості і імпровізаційної безпосередності ліричних висловлювань. Значення фортепіанної мініатюри для формування одночастинних романтичних творів великої форми.

Ліризація жанру сонати в творчості Шуберта. Новизна музичної мови, тематизму, методів його розвитку. Особливості трагування циклу, принципів співвідношення частин. Соната ля мажор - оригінальний зразок романтичної сонати.

Музичний матеріал:

Пісні: "Маргарита за прякою", "Лісний цар", "Дівчина та смерть", "Баркаролла", "Форель", "Ранкова серенада"

Вокальні цикли: "Прекрасна мельничка", "Зимовий путь"; Збірка "Лебедина пісня" ("Двійник", "Серенада", "Притулок")

Симфонія №8

Соната для мажор

Музичний момент фа мінор

Експромт Ля-бемоль мажор

Тема 11. К.М.Вебер (1786-1826)

К.М.Вебер - творець німецької національної опери. Різномісна музично-суспільна, літературна, виконавська діяльність Вебера.

Життєвий і творчий шлях.

Опера "Вільний стрілець". Об'єднання рис романтичного музичного театру і зіншпіля. Поєднання життєвих народно-побутових картин і романтичної фантастики. Роль лейтмотивів у музичній драматургії опери. Характеристика дійових осіб. Роль оркестру. Особливості творчого методу Вебера в увертюрі до опери "Оберон".

Своєрідність віртуозного фортепіанного стилю Вебера у його концертних п'єсах "Запрошення до танцю", "Блискуче рондо".

Музичний матеріал:

Опера "Вільний стрілець" (фрагменти)

Увертюра до опери "Оберон" (в огляді) "Запрошення до танцю"

Тема 12. Мендельсон (1809-1847)

Місце Ф.Мендельсона в німецькій музичній культурі першої половини XIX століття. Просвітительська, музично-суспільна і творча діяльність. Тісні зв'язки з музичним побутом Німеччини того часу. Романтична основа творчості Мендельсона. Коло образів. Жанровий діапазон творчості.

Життєвий і творчий шлях.

"Пісні без слів" - новий жанр романтичної фортепіанної мініатюри. Переважання в них ліричних образів. Демократичність, простота стилю. Широке запровадження побутових музичних жанрів.

"Сон в літню ніч" - новий тип романтичної увертюри. Єдність класичної форми і романтичного змісту "Шотландської симфонії".

Концерт для скрипки з оркестром мі мінор. Особливості трактування жанру. Лірико-драматичний цикл. Коло романтичних образів.

Музичний матеріал:

"Пісні без слів" (за вибором)

Увертюра до комедії В.Шекспіра "Сон в літню ніч"

Концерт для скрипки з оркестром мі мінор

"Шотландська симфонія"

Тема 13. Р.Шуман (1810-1856)

Р.Шуман - великий німецький композитор-романтик. Прогресивна направленість романтизму Шумана. Його бунтарський дух, протест проти відсталості, обмеженості, міщанства в німецькому мистецтві. Сміливість ідейно-художніх поглядів композитора. Відображення в творчості особливостей другого етапу розвитку романтизму. Універсальність діяльності Шумана як композитора, піаніста, видатного критика, публіциста, літератора, музично-суспільного діяча. Яскраве новаторство Шумана-композитора. Актуальність задумів, реальне життєве їх втілення в нових оригінальних формах. Виразовість образів. Ідейний зв'язок творчості Шумана з прогресивною німецькою романтичною поезією та літературою. Основні риси літературно-критичної діяльності. Специфіка літературної мови, форми критичних робіт. Актуальність тем і проблем.

Життєвий і творчий шлях. Новизна стилю. Відображення образної характерності і романтично вільної зміни настроїв. Жанри. Трактування форм. Особливості музичної мови.

"Карнавал" - зразок фортепіанної програмної музики Шумана. Відображення в образах ідейно-художніх поглядів композитора. Особливості варіаційного циклу. Запровадження побутових жанрів.

"Фантастичні п'єси". Втілення типового для Шумана принципу об'єднання в збірку різноманітних за змістом п'єс.

"Симфонічні етюди". Романтичний тип варіацій. Драматургія циклу. Особливе трактування фортепіано.

Вокальна творчість. Різноманітність жанрів. Вибір поетичних текстів. Лірична направленість вокальної творчості. Зв'язок слова і музики в піснях Шумана. Основні засоби виразності.

Вокальний цикл "Любов поета". Органічне поєднання музичних і поетичних образів. Поглиблення в циклі лірико-психологічного початку. Особливості драматургії.

Симфонічна творчість. Місце симфонічних творів у творчій спадщині Шумана. Жанри (короткий огляд).

Увертюра "Манфред" - тип романтичної увертюри, що наближується до симфонічної поеми. Трактування літературного першоджерела. Особливості композиції та драматургії.

Музичний матеріал:

"Карнавал"

"Фантастичні п'єси" (на вибір)

"Симфонічні етюди"

Вокальний цикл "Любов поета"

Пісні (3-4 на вибір)

Увертюра до драматичної поеми "Манфред"

Тема 14. Дж.Россіні (1792-1868)

Дж.Россіні - видатний оперний композитор першої третини XIX століття. Значення творчості Россіні для нового розквіту італійської опери у подоланні кризових явищ в оперному жанрі, що позначилися на початку XIX століття. Відбиття в його кращих операх демократичних визвольних спрямувань Італії.

Життєвий і творчий шлях (короткий огляд).

Оперна творчість. Жанрові різновиди. Вибір сюжетів. Ставлення до лібретто.

"Севільський цирульник" - вершина в розвитку італійської опери буфф. Соціально-викривальна ідея комедії Бомарше і її відбиття в опері. Своєрідне перетворення в опері жанрових ознак опери-буфф. Особливості музичної драматургії. Значення ансамблів та фінальних сцен у розвитку дії. Музичні характеристики. Яскравий національний характер мелодики опери, відбиття побутових жанрів.

"Вільгельм Тель" - італійська національна героїко-патріотична опера. Актуальність теми, пов'язаної з національно-визвольним рухом в Італії початку XIX століття. Принципи драматургії. Особлива роль масових хорових сцен.

Музичний матеріал.

Опери: "Севільський цирульник", "Вільгельм Тель" (увертюра)

Тема 15. Ф.Шопен (1810-1849)

Ф.Шопен - засновник польської музичної класики. Ідейно-художній зміст творчості, її зв'язок із національно-визвольним рухом у Польщі на початку XIX століття. Своєрідність відбиття романтизму в творчості Шопена. Поєднання ліричного кола образів з героїко-драматичним змістом. Національна природа музичної мови Шопена. Поширення кола музично-виразових засобів. Жанри творчості. Створення самобутнього фортепіанного стилю. Історичне значення творчості Шопена.

Життєвий і творчий шлях.

Фортепіанна творчість. Провідне і визначальне значення фортепіанної музики в творчій спадщині композитора. Риси фортепіанного стилю. Особливості виконавчої манери Шопена. Розкриття нових виразальних можливостей фортепіано. Розширення і збагачення жанрів фортепіанної мініатюри.

Танцювальні жанри: мазурки, полонези, вальси. Поетизація танцю. Підпорядкування його жанрових ознак вирішенню художніх завдань. Темі й образи. Особливості музичної мови, форми. Трагування інструмента (камерний або концертний стиль).

Етюди. Єдність технічних і художніх завдань. Глибина змісту. Образи. Риси циклічності в опусах.

Прелюдії. Традиції і новаторство в трактуванні жанру. Образний ряд. Вирішення проблеми циклізації мініатюр.

Ноктюрни - зразки камерної лірики. Зв'язок із романтичною поезією, живописом. Засоби виразності.

Балади - зразки нової інструментальної форми. Трагування жанру. Зв'язок із літературною баладою. Поєднання ліричного, драматичного та епічного в драматургії балад. Єдність форми і змісту. Фортепіанний стиль.

Радикальне оновлення жанру скерцо. Втілення драматичних і трагедійних образів. Ознаки поемності у драматургії.

Фантазія фа мінор. Новий підхід до жанру. Трагедійний зміст. Особливості форми і засобів виразності.

Розвиток жанру сонати в творчості Шопена. Трагедійна концепція сонати №2, її послідовне розкриття в частинах циклу.

Концерти. Традиційне і новаторське в підході до жанру. Ведуча роль фортепіано при чуткому виявленні тембрового оркестрового колориту.

Пісенна творчість. Жанри. Тематика. Відношення до поезії. Фольклорні мотиви. Зв'язки з інструментальною музикою.

Музичний матеріал:

Ноктюрни: №№ 5, 7, 13

Етюди: №№ 3, 12, 13, 14, 19

Вальси: №№ 3, 6, 7, 10, 14

Полонези: №№ 1, 2, 5, 6

Мазурки: №№ 2, 5, 13, 25, 41, 47, 49

Балади: №№ 1, 2

Соната №2

Скерцо №1

Фантазія фа мінор (в огляді)

Тема 16. Ф. Ліст (1811-1886)

Ф. Ліст - класик угорської музики. Творчість Ліста - новий етап у європейському музичному романтизмі. Різноманітність діяльності Ліста як композитора, диригента, піаніста, передового музично-суспільного діяча. Особливий характер романтизму творчості Ліста, поширення тематики, коло поетичних образів. Новаторство Ліста: утвердження програмності як основного художнього принципу. Створення нових жанрів фортепіанної і симфонічної музики. Історичне місце і значення Ліста як композитора.

Життєвий і творчий шлях.

Фортепіанна творчість. Риси лістовського піанізму, їх відображення у композиторській творчості. Величезний діапазон фортепіанної творчості. Створення нових жанрів програмної музики, нового фортепіанного стилю.

Транскрипції. Жанрова різноманітність (концертні фантазії на теми опер, транскрипції симфонічних, інструментальних і вокальних творів). Творчий підхід до створення транскрипцій.

Угорські рапсодії - новий жанр фантазії на угорські народні теми. Органічне поєднання в рапсодіях характерних жанрових рис музичного фольклору Угорщини з найновішими досягненнями віртуозного фортепіанного стилю. Основні принципи формування в рапсодіях.

"Роки мандрів" - збірка програмних фортепіанних п'єс. Новий характер програмності у Ліста. Втілення образів природи, легенд, класичної літератури і мистецтва, замальовок побуту, картин народного життя. Своєрідність форми п'єс: поєднання імпровізаційної свободи і композиційної стрункості. Значення варіаційного і монотематичного принципів розвитку. Єдність виразного і образотворчого починань. Особливості музичної мови.

Етюди - зразки фортепіанного стилю Ліста, які демонструють його технічну і художню досконалість. Програмність етюдів.

Соната сі мінор. Втілення теми фаустіанства. Нове трактування жанру. Єдність змісту і форми. Принцип монотематизму - ведучий у драматургії сонати. Риси поемності.

Симфонічна творчість. Жанри. Програмність. Вирішення проблеми синтезу мистецтва. Ведуче значення жанру симфонічної поеми. Композиційні і драматургічні особливості поеми "Прелюдія".

Концерти. Трагування жанру. Ознаки поемності. Повна рівновага фортепіанної та оркестрової партій. Особливості стилю Ліста в концерті №1.

Музичний матеріал:

Симфонічна поема "Прелюдія"

Фортепіанний концерт №1

Соната сі мінор

Угорські рапсодії: №№ 2, 6, 12

Траурний хід

Транскрипції (на вибір)

"Роки мандрів": "На Валленштадтському озері", "Долина Обермана", "Сонет Петrarки №104", "Тарантела", "Кіпариси віли д'Есте"

Пісні (2-3 на вибір)

Тема 17. М. Глінка (1804-1857)

М. Глінка - фундатор російської музичної класики. Обумовленість творчих досягнень Глінки суспільним підйомом на початку XIX століття. Ведучі ідеї творчості. Національні основи, творче сприйняття досягнень західноєвропейської музики. Глінка і Україна. Сфери діяльності композитора. Жанрова панорама. Найважливіші якості музичної мови. Класичні риси мистецтва Глінки: об'єктивне відображення дійсності, утвердження етичних ідеалів, ясність і урівноваженість стилю, стрункість і розмірність музичних форм.

Життєвий і творчий шлях.

Оперна творчість. Жанрові особливості. Новаторське трактування класичних форм. Виявлення національного мислення в особливостях музичної драматургії. Проблема симфонізації оперного жанру. Ознаки ораторії та "фрески" у хорових епізодах як вияв національного самобутнього стилю російської опери епічного характеру.

"Іван Сусанін" - перша російська класична історико-патріотична трагедійна опера. Жанрові особливості. Поєднання властивостей конфліктної та епічної драматургії. Демократизм музичної мови. Принципи жанрових характеристик. Значення увертюри у становленні симфонічного методу Глінки.

"Руслан і Людмила" - класичний зразок казково-епічної опери. Сюжет, ідея опери. Пушкін і Глінка. Вплив на оперну драматургію билинного епосу. Музична мова опери. Поняття "російського Сходу" стосовно опери Глінки. Особливості музичних характеристик - портретів. Симфонізація опери, формування лейтмотивної системи. Значення увертюри для розвитку російського епічного симфонізму.

Симфонічна творчість. Типи симфонізму. Програмність. Народно-жанрова основа. Лаконізм, досконалість форм, відточеність стилю. Історичне значення.

"Камаринська" - зразок жанрового симфонізму.

"Арагонська хота". Особливості побудови, музична мова, методи розвитку.

"Вальс-фантазія". Значення для російської симфонічної музики.

Камерна вокальна творчість. Темі, образи, жанрова різноманітність. Зв'язки з фольклорною, професійною пісенно-романсовою традицією. Узагальнене відображення в музиці поетичного змісту. Новизна засобів, форм. Романси на вірші О. Пушкіна. "Прощання з Петербургом". Особливості творів пізнього періоду.

Музичний матеріал:

Опери: "Іван Сусанін", "Руслан і Людмила"

"Камаринська"

Тема 18. О.Даргомижський (1813-1869)

О.Даргомижський - один із творців російської класичної музичної школи, представник критичного реалізму. Основні відомості про творчість, ознайомлення з течіями в літературі і мистецтві 40-50-их років XIX століття. Ведучі ідеї творчості, головні твори. Створення Даргомижським нових форм, жанрів у оперній і камерній вокальній музиці. Вплив народної пісенності, зв'язок з існуючими міськими жанрами, пошуки нових інтонаційних засобів. Точність психологічних характеристик, конкретність образів.

Життєвий і творчий шлях.

Оперна творчість. Жанрова специфіка. Сюжети, особливості їх трактування. Співвідношення тексту і музики. Новаторські форми. Історичне значення.

"Русалка" - лірико-психологічна побутова драма на соціальній основі. Риси музичної драматургії, новаторство в галузі оперної форми.

"Кам'яний гість" - камерна речитативна лірико-психологічна опера. Особливості музичної мови й драматургії.

Камерна вокальна творчість. Різноманітність тематики, принципи відбору текстів. Соціальна проблематика, сатиричні образи. Традиційні й нові жанри. Пошуки нових виразових засобів. Особливості трактування форми. Роль фортепіанної партії (лісні-сцени).

Музичний матеріал:

"Русалка" (фрагменти)

"Кам'яний гість" (фрагменти)

Камерні вокальні твори (на вибір)

Тема 19. Г.Берліоз (1803-1869)

Особливості розвитку романтизму у Франції. Відображення їх у творчості Берліоза. Універсальність діяльності Берліоза: композитор, диригент, теоретик, музично-суспільний діяч, музичний критик. Значення Берліоза в створенні програмного симфонізму нового типу. Жанрова різноманітність творчості.

Життєвий і творчий шлях.

Симфонічна творчість. Новизна трактування жанру симфонії. Сюжетно-розповідний тип програмності. Театралізація жанру. Прагнення до жанрового синтезу: симфонії й опери, симфонії й ораторії. Зміна класичної структури циклу. Своєрідність музичної мови. Особливе значення оркестровки в створенні образів і драматургії симфонії.

"Реквієм", "Траурно-тріумфальна симфонія" - твори героїко-трагедійного плану. Відродження традицій музичного мистецтва епохи Великої Французької революції.

"Фантастична симфонія" - яскравий зразок романтичної програмної симфонії нового типу. Історія створення. Риси автобіографічності в сюжеті. Зв'язок з літературними образами Кінсея, Мюссе, Гете. Нові принципи композиції і драматургії циклу й окремих його частин. Своєрідність відбиття жанрів побутової музики в симфонії. Особливості засобів музичної виразності. Новаторство оркестрового письма Берліоза.

Музичний матеріал:

"Фантастична симфонія"

"Реквієм" (ч.1, 2)

"Траурно-тріумфальна симфонія" (ч.2)

Тема 20. Б.Сметана (1824-1884)

Б.Сметана - класик чеської музики, творець самобутніх жанрів оперної, симфонічної, хорової і вокальної музики. Музично-суспільна діяльність Сметани. Риси стилю, що відобразили своєрідність національної культури.

Життєвий і творчий шлях. Жанри. Тематика.

"Продана наречена" - побутова комічна опера на народний сюжет. Реалізм в розкритті змісту і образів. Демократизм музичної мови. Особливості розвитку двох сюжетних ліній: ліричної і комічної.

Симфонічна поема "Влтава" (2-га частина циклу "Моя Батьківщина"). Найбільш яскраве втілення в ній патріотичного змісту циклу. Особливості втілення програмного задуму в драматургії поеми.

Музичний матеріал:

Опера "Продана наречена"

Симфонічна поема "Влтава"

Тема 21. А.Дворжак (1841-1904)

А.Дворжак - видатний чеський національний композитор. Демократична направленість його творчості. Риси романтизму в творчості Дворжака. Широке запровадження слов'янської народної музичної творчості.

Життєвий та творчий шлях.

Вгляд творчості.

Симфонія №5 - яскравий зразок чеської симфонічної музики. Розвиток лінії лірико-драматичного симфонізму. Народна чеська основа в поєднанні з елементами негритянської народної музики. Єдність класичних і романтичних рис у трактуванні циклу.

"Слов'янські танці" - зразки народно-побутової симфонічної музики. Втілення узагальнених образів слов'янського танцювального мистецтва.

Музичний матеріал:

Симфонія №5

"Слов'янські танці" (на вибір)

Тема 22. Е.Гріг (1843-1907)

Розквіт норвезької культури в середині XIX століття. Становлення національної композиторської школи.

Е.Гріг - основоположник норвезької класики. Джерела творчості: норвезька народна пісня, танець. Органічне запровадження їх ладових, інтонаційних і ритмічних особливостей у музиці Гріга. Риси романтизму в творчості композитора. Ведучі жанри. Музично-критична діяльність Гріга.

Життєвий і творчий шлях.

"Ліричні пісні". Самобутнє відбиття в них романтичної фортепіанної мініатюри. Національний характер образів. Специфіка музичної мови, зв'язок з фольклорними джерелами.

Фортепіанний концерт. Трактування жанру. Національний характер тематизму. Переважання ліричних образів у циклі.

Сюїта "Пер Гюнт". Драматична поема та її музичне втілення Грігом. Трактування основних образів. Єдність народно-побутового, фантастичного і ліричного початків. Втілення в сюїті принципів симфонічного мислення Гріга. Особливості оркестровки. Композиція. Музична мова.

Норвезькі танці - яскраві зразки використання національного фольклору. Поетизація танцювальних жанрів.

Вокальна творчість. Звернення до образів скандинавської поезії. Тема Батьківщини і її різноманітне втілення в романах і піснях.

Музичний матеріал:

Ліричні пісні для фортепіано: "Весною", "Кобольд", "Весільний день у Трольхаугені", "Хід гномів"

Концерт для фортепіано з оркестром

Сюїта "Пер Гюнт"

Романси (на вибір)

Норвезькі танці (на вибір)

Тема 23. Ш.Гуно (1818-1893)

Історичні умови виникнення жанру ліричної опери. Відображення в ній демократичних спрямувань французької культури другої половини XIX століття. Вплив французького літературного реалізму на розвиток жанру.

Ш.Гуно - представник французького музичного мистецтва другої половини XIX століття, автор творів у жанрі ліричної опери. Творче обличчя.

Життєвий і творчий шлях.

Опера "Фауст". Трактування першоджерела. Стилєві риси жанру ліричної опери. Особливості драматургії і музичної мови.

Музичний матеріал:

Опера "Фауст"

Тема 24. Ж.Бізе (1838-1875)

Ж.Бізе - яскравий представник французького романтичного мистецтва XIX століття. Прогресивність його художньо-естетичних переконань. Відображення в творчості передових ідей часу. Новизна тематики і засобів її втілення. Досягнення композитора в розвитку французької ліричної опери. "Шукачі перлів".

"Кармен" - вершина і підсумок творчого шляху Бізе. Історія створення. Трагування новели Меріме в душі реалістичної музичної драми. Драматургія. Характеристика образів. Демократизм і народність музичної мови, органічне запровадження в ній особливостей іспанської народної музики.

Музика до драми Доде "Арлезіанка" - видатний музично-драматичний твір. Яскраве відображення в музиці національного духу Франції. Створення яскравих жанрових картин. Глибина і виразність музичних характеристик. Самобутність музичної мови. Запровадження побутових музичних жанрів. Багатство і барвистість оркестровки.

Музичний матеріал:

Опери: "Шукачі перлів", "Кармен"

"Арлезіанка" (I і II скюти)

Тема 25. Дж.Верді (1813-1901)

Дж.Верді - великий італійський оперний композитор-реаліст. Відображення в творчості і суспільній діяльності національно-визвольної боротьби італійського народу двох його останніх етапів: 30-40-х та 50-60-х років XIX століття. Життєва правдивість і глибокий демократизм ідейно-художніх переконань Верді. Зв'язок з італійською музичною культурою, прогресивними традиціями оперного мистецтва.

Життєвий і творчий шлях.

Оперне мистецтво. Еволюція жанру. Відбиття в операх кращих досягнень різних оперних шкіл і напрямків. Новизна стилю Верді.

"Ріголетто" - перша зріла опера Верді. Соціально-викривальна ідея драми Гюго і особливості її втілення в опері. Демократизм музичного стилю опери. Опора на побутові музичні жанри. Особливості драматургії.

"Травіата". Гостра викривальна направленість основної ідеї драми і опери. Жанрові ознаки лірико-психологічної опери. Принципи драматургії. Ведуче значення мелодики в розкритті образів героїв.

"Аїда" - один з видатних оперних творів Верді. Історія створення опери. Жанрове поєднання великої опери та психологічної драми. Новизна драматургії, заснованої на розкритті гострого драматичного конфлікту. Симфонізація опери. Нові типи музичних характеристик дійових осіб. Яскравість і своєрідність музичної мови. Відтворення в музиці опери образів Сходу.

"Отелло" - вершина творчих пошуків Верді. Новизна композиції і драматургії: відмова від розподілу на номери, створення яскравих сцен, у які вписані сольні партії, ансамблі, хори. Яскраве оновлення музичної мови. Своєрідність музичних характеристик. Особлива роль оркестру як рівноправного учасника дії.

Музичний матеріал:

Опери: "Ріголетто", "Травіата", "Аїда", "Отелло" (фрагменти)

Тема 26. Р.Вагнер (1813-1883)

Р.Вагнер - великий німецький композитор-реформатор, яскравий представник мистецтва романтизму, його зрілого і пізнього періодів розвитку. Різноманітність діяльності Вагнера. Риси особистості. Особливості світогляду. Значення реформаторських ідей Вагнера.

Життєвий і творчий шлях.

Основні положення оперної реформи Вагнера. Втілення ідеї синтезу мистецтв. Вибір сюжетів. Особливості роботи над лібретто. Принципи драматургії. Функція оркестру. Розвинена лейтмотивна система. Сценічне втілення музичної драми. Оперна творчість, суперечливий характер

реформаторських ідей Вагнера. Поступовий відхід від життєвих реальних образів опер. Абстрагованість змісту пізніх опер. Відбиття в них ідей трагічної приреченості.

Роль опери "Летючий голандець" у становленні реформаторських ідей Вагнера.

"Тангейзер" і "Лоенгрін" - зрілі реформаторські опери. Використання легендарно-міфологічних джерел у лібретто. Новаторство у трактуванні оперного жанру.

Увертюра до опери "Тангейзер". Втілення у ній основної ідеї опери. Тематичні зв'язки з оперою. Величезні симфонічні масштаби увертюри. Особливості композиції, які відображають структурні закономірності опери.

"Лоенгрін". Риси романтичної опери "лірико-епічного плану". Основні типи конфліктів і засоби їх розкриття. Поєднання музики і драми.

Музична драма "Трістан і Ізольда". Особливе трактування лірико-романтичного сюжету. Риси драматургії. Активність симфонічного розвитку. Новизна музичної мови.

"Нюрнберзькі мейстерзінгери". Прославлення в опері народно-національних ідеалів. Реалізм у змалюванні персонажів. Єдність новаторського і традиційного в опері.

Тетралогія "Кільце Нібелунга". Відображення в ній протиріч творчості Вагнера пізнього періоду. Задум і особливості його втілення. Завершення в "Кільці" реформаторських принципів композитора. Короткий огляд опер тетралогії.

Музичний матеріал:

Опера "Лоенгрін"

Увертюра до опери "Тангейзер"

Музична драма "Трістан та Ізольда": вступ, "Смерть Ізольди"

Опера "Нюрнберзькі мейстерзінгери": увертюра, пісні Вальтера, фінал опери

"Золото Рейна": вступ та пролог, вступ до 3-ї сцени (спуск у Нібельгейм), фінал ("Хід богів у валгаллу")

"Валькірія": сцена Зігфріда та Брунгільди з 2-го акту, "Політ Валькірій"

"Зігфрід": сцена кування меча з 1-го акту, "Шелест лісу" з 2-го акту;

"Загибель богів": сцена Зігфріда та Брунгільди з 1-го акту, "Траурний марш"

Тема 27. Й.Брамс (1833-1897)

Й.Брамс - один із видатних німецьких композиторів другої половини XIX століття. Своєрідне відображення в творчості рис музичного романтизму. Особливе значення класичних традицій. Заперечення Брамсом програмної музики. Демократичні джерела творчості: опора на народно-побутову культуру, створення творів, жанрів, близьких віденській побутовій музиці.

Життєвий і творчий шлях.

Симфонічна творчість. Образи. Типи симфонізму. Риси неокласицизму в трактуванні жанру.

Симфонія №4 - найбільш значний симфонічний твір Брамса. Трагічна концепція твору. Лірико-драматичний тип симфонізму. Цілісність і єдність ідейно-художнього задуму. Композиція і драматургія циклу. Яскраве виявлення неокласичних тенденцій.

Фортепіанна творчість. Жанрова різноманітність. Багатство образів. Ліричне трактування жанрів сонати, рапсодії. Поетизація танцювальних жанрів в угорських танцях, вальсах. Інтермеццо і капрічіо - типові зразки романтичних мініатюр в творчості Брамса.

Концерт №2 для фортепіано з оркестром. Об'єднання рис романтичної поеми і класичної симфонії в жанрі концерту у Брамса. Тісні взаємозв'язки партій соліста і оркестру. Цілісність задуму, стрункість композиції. Опора на фольклорні джерела в музичній мові твору.

Пісні Брамса. Їх зв'язок з народно-песінними і танцювальними витоками, з традиціями німецької романтично-вокальної лірики.

Музичний матеріал:

Симфонія №4

Рапсодія: сі мінор, мі-бемоль мінор
Соната №1 для фортепіано
Інтермеццо Мі-бемоль мажор, мі-бемоль мінор
Капрічіо сі мінор
Угорські танці №№ 1, 6
Концерт для фортепіано з оркестром №2
Пісні (на вибір)
Тема 28. Ц.Франк (1822-1870)

Ц.Франк - видатний французький композитор другої половини XIX століття. Творче обличчя. Особливості світогляду. Основні теми і образи. Неокласичні тенденції в творчості. Місце творчості Франка в розвитку французької музики на межі XIX-XX століть, відродженні до нового життя симфонічної, камерної музики у Франції, пробудженні інтересу до ораторії, розширенні можливостей музично-виражальних засобів, особливо у сфері гармонії і поліфонії. Короткий огляд життєвого і творчого шляху.

Симфонія ре мінор - один із найкращих творів зарубіжної музичної літератури другої половини XIX століття. Гостро драматичний зміст симфонії. Композиція. Конфліктна драматургія, заснована на послідовному проведенні принципу наскрізного тематизму. Єдність романтичних і класичних рис у симфонії.

Цикл "Прелюдія, хорал і fuga" - новий етап у розвитку французької фортепіанної музики. Прагнення Франка до зближення органної і фортепіанної техніки у циклі. Особливості трактування жанрів, що входять до нього. Реалізація принципу наскрізного розвитку.

Музичний матеріал.
Симфонія ре мінор
Цикл "Прелюдія, хорал і fuga"

Тема 29. "Могуча кучка"

Історичні передумови виникнення і формування "Нової російської школи" в період активізації суспільно-визвольного руху в 50-70-х роках XIX століття. Панорама культурного життя Росії середини століття. Література, демократична публіцистика; реалістичне направлення в живопису: мистецтво "Передвіжників". Нові форми музично-суспільного життя: РМО, музична освіта. Історичне значення діяльності М.А.Балакірева як голови "Могучої кучки". "Балакіревський гурток", характер діяльності, практичні завдання, естетичні принципи, розвиток творчих заповітів Глінки, ведучі жанри творчості.

Тема 30. О.Бородін (1833-1887)

О.Бородін - творець російської класичної епічної симфонії і квартету, історико-епічної опери "Князь Ігор", оригінальних камерних вокальних творів. Значення наукової і суспільної діяльності. Національні основи творчості, орієнтація на класичні жанри і форми. Запровадження сим європейського музичного мистецтва. Епічна основа, лірика і гумор, орієнтальна тема у Бородіна. Новизна мелодичних і гармонічних ідей. Класична ясність, оптимізм, урівноваженість ряду музики Бородіна. Історичне значення.

Життєвий і творчий шлях.

Основні відомості про симфонічну творчість. Симфонія №2 - зразок епіко-ліричного симфонізму.

Епічна історико-героїчна опера "Князь Ігор". Історія створення. Авторське прочитання давнього літературного першоджерела. Відбиття традицій Глінки. Композиційні і стилістичні особливості "Князя Ігоря", музична мова, принципи епічної драматургії, колористичні особливості оркестровки. Значення "Половецьких танців" для історії російського балету. Значення "Князя Ігоря" для російської епічної опери і кантатно-ораторіальної музики.

Камерна вокальна творчість. Жанрові різновиди романсів і пісень. Зв'язки з оперною і симфонічною творчістю. Новизна жанрів, форм, музичної мови.

Музичний матеріал:
Опера "Князь Ігор"
Камерно-вокальні твори (на вибір)

Тема 31. М.Мусоргський (1839-1881)

М.Мусоргський - великий композитор-реаліст, найбільш повно втілюючи принципи настанови "Нової російської школи".

Життєва правда в творчості Мусоргського, демократизм і прогресивність ідей, зв'язки з передовим російським мистецтвом свого часу. Інтерес до епох соціальних конфліктів, народ у його минулому і сучасному. Соціально-моральна проблематика, глибина психологічного аналізу (подібно до Достоевського), шекспіровське розуміння трагедійного і комічного в мистецтві. Мусоргський - майстер музичної трагедії. Основні твори. Переважаюче значення вокальних жанрів, запровадження досягнень Дааргомижського. Новаторське розуміння інтонаційної драматургії як у малих, так і в монументальних музичних драмах. Симфонічність мислення композитора. Значення творчості Мусоргського для розвитку музичного мистецтва XIX і XX століть. Мусоргський та Україна.

Життєвий і творчий шлях.

Оперна творчість. Задуми, сюжети, ведучі ідеї оперної творчості. Поняття народної музичної драми. Мусоргський-лібретист. Новизна драматургії, оперних форм, інтонаційного словника.

Історична трагедія "Борис Годунов". Пушкін і Мусоргський. Історія створення і постановок. Порівняльні характеристики різних редакцій опери. Втілення в оперній драматургії основної ідеї твору. Принципи формування образних характеристик. Конкретність музичних прийомів письма для втілення образу народу та Бориса. Симфонізація опери-драми. Сценічна доля твору, його історичне значення.

Народна музична драма "Хованщина". Втілення основної ідеї, принципи оперної драматургії, особливості музичної мови. Широке охоплення явищ дійсності. Новаторські риси в побудові опери. Образ Марфи: втілення піднесеності та трагедійності, жертвовності героїні.

Камерна вокальна творчість. Розширення жанрових меж, новизна тематики. Звернення до творчості поетів-сучасників. Твори на власні тексти. Пісні-монолози, пісні-сценки; вокальні цикли. Історичне значення.

Фортепіанна сюїта "Картинки з виставки".

Музичний матеріал:

Опери: "Борис Годунов", "Хованщина" (фрагменти)

Камерні вокальні твори (на вибір)

Цикл "Пісні та танці смерті"

"Картинки з виставки"

Тема 32. М.Римський-Корсаков (1844-1908)

М.Римський-Корсаков - великий російський композитор-класик. Історичне значення багатогранної діяльності Римського-Корсакова. Визначальний вплив настанов "Нової російської школи", використання досягнень російських і західноєвропейських композиторів. Ведучі галузі творчості. Найважливіші твори. Образний ряд, витоки музичної мови, гармонійні відкриття Римського-Корсакова, значення колористичної та картинно-образотворчої основи, видатна композиторська майстерність.

Аспекти творчої діяльності Римського-Корсакова.

Життєвий і творчий шлях.

Оперна творчість. Основні образні сфери: світ казки, билини, легенди, сказання як втілення епічного начала. Ствердження позитивного ідеала, етична направленість творчості. Відбиття традицій Глінки в розумінні проблеми народності мистецтва. Особливості музичної драматургії, витоки мови. Особливості опери драматичного характеру. Загальна характеристика типів оперних увертюр і вступів. Роль лейтмотиву в опері.

Весняна казка "Снігуронька" - характерний зразок казково-епічної опери. Літературне першоджерело і його відбиття в образно-смысловій і філософській концепції задуму. Риси музичної драматургії, особливості мови, жанрові витоки. Система образів. Драматургічна функція прологу. Образні характеристики. Симфонізація опери.

Опера-білина "Садко" - досконалий зразок епічного стилю, одна із вершин творчості Римського-Корсакова. Жанрова природа опери. Її фольклорні першоджерела. Основні особливості драматургії "Садко" як епічного твору. Характерні риси кожної із образно-інтонаційних сфер. Контраст музики реальних і фантастичних сцен - основа музичної драматургії. Лейтмотиви, їх ведуча роль у фантастичних сценах. Симфонізм "Садко", музичні пейзажі в опері, їх фантастичний колорит, гармонійні та оркестрові засоби.

"Царева наречена" - лірико-психологічна драма на історичній сюжетній основі. Лібретто, сюжет, драматична напруженість дії. Особливості музичної драматургії. Характеристика лейтмотивної системи. Риси музичної мови.

Пізні опери Римського-Корсакова: "Коцій Безсмертний", "Сказання про невидимий град Китеж і діву Февронію", "Золотий півник". Їх жанрова, сюжетна, музично-стилістична різноманітність.

Симфонічна творчість. Основні жанри, твори. Програмність. Риси симфонічного письма. Східна симфонічна сюїта "Шехерезада".

Музичний матеріал:

Опери: "Снігуронька", "Садко", "Царева наречена"

Фрагменти з опер: "Коцій Безсмертний", "Сказання про невидимий град Китеж", "Золотий півник"

Симфонічна сюїта "Шехерезада"

Тема 33. П. Чайковський (1840-1893)

П. Чайковський - великий російський композитор-класик. Творчість Чайковського в контексті російської культури кінця XIX століття. Наукові витоки, культурна спільність з музичним мистецтвом Західної Європи. Лірична направленість образного змісту музики Чайковського, втілення загальнолюдських проблем. Драматична суть музики, філософська узагальнююча значимість і психологізм мистецтва композитора. Чайковський - творець драматичної російської симфонії, квартету, нових типів опери. Досягнення у всіх галузях музичного мистецтва. Симфонічна природа музичного мислення, динаміка форм. Чайковський - композитор-новатор, голова московської композиторської школи, суспільний діяч, диригент, критик, педагог. Історичне значення мистецтва Чайковського. Чайковський і Україна.

Життєвий і творчий шлях.

Симфонічна творчість. Основні твори, жанри. Різні типи симфонізму, програмність, визначальна роль драматичного конфліктного симфонізму. Відбиття бетховенського начала в симфонічній творчості Чайковського. Риси оркестрового стилю.

Увертюра-фантазія "Ромео і Джульєтта" - зразок раннього симфонізму Чайковського. Особливості прочитання шекспіровської трагедії. Структурні особливості твору: трактування основних тем і розділів як втілення образів та етапів розвитку трагедії. Драматургічні особливості, музична мова.

Симфонія №1 "Зимові мрії" - зразок раннього лірико-драматичного симфонізму композитора. Образний ряд, особливості музичної драматургії, витоки музичної мови. Значення симфонії.

Симфонічна творчість зрілого періоду. Симфонії-драми (№№ 4, 5). Філософська концепція їх задуму, особливості побудови циклу, риси музичної мови, новаторське розуміння синтезу національних витоків і рис бетховенського симфонізму. Найважливіші особливості трактування сонатної форми.

Симфонія №4. Час створення, відображення демократичних тенденцій мистецтва 60-70-х років. Авторське програмне тлумачення. Драматургія циклу. Роль вступу, значення лейтмотивів. Образні і тематичні зв'язки між частинами. Вплив оперної драматургії.

Симфонія №5. Узагальненість музично-філософського задуму. Характерність образного змісту твору. Аналіз музичної драматургії, роль лейтмотиву, значення повільної частини.

Симфонія №6. "Патетична" - вершина трагедійного симфонізму Чайковського. Узагальнююче значення симфонії в еволюції симфонічної творчості композитора. Філософська концепція симфонії. Час та історія

створення, новаторське розуміння структури циклу. Роль вступу. Виявлення рис монотематизму на рівні узагальнення. Аналіз драматургії. Значення шостої симфонії в історії російської музичної культури.

Оперна творчість. Хронологія, основні жанри. Принципи відбору сюжетів. Значення пушкінських творів у оперній творчості Чайковського. Ведуча роль мелодійного, вокального початку. Принципи симфонізації оперного жанру. Роль оркестру, лейтмотивів. Новаторство Чайковського як оперного композитора. Значення опер Чайковського в історії музики.

"Євгеній Онегін" - одна із кращих лірико-психологічних опер. Аналіз драматургії, музичної мови.

"Пікова дама" - психологічна музична драма, найвище досягнення Чайковського в галузі оперної творчості. Риси новаторської музичної драматургії. Симфонізація опери. Аналіз музичної драматургії, музичної мови опери. Роль "Пікової дами" в історії російської музики.

Камерна вокальна творчість. Значимість і багатоплановість образного змісту романсів, прийомів письма, стилістичних рис. Особливості зв'язку з іншими жанрами ("романсовість" як основа інтонаційного словника Чайковського).

Балети Чайковського. Значення балетної реформи Чайковського у розвитку жанру балету.

Музичний матеріал:

Увертюра-фантазія "Ромео і Джульєтта"

Опери: "Євгеній Онегін", "Пікова дама"

Симфонії №№ 1, 4, 5, 6

Камерні вокальні твори (за вибором)

Тема 34. Огляд найважливіших музичних явищ кінця XIX - початку XX століть.

Соціально-суспільні та естетичні проблеми епохи на зламі XIX-XX століть. Огляд і коротка характеристика найважливіших явищ у світовій літературі, живопису, театрі і музиці цього часу. Розкриття закономірностей і стилістичних особливостей імпресіонізму і символізму. Виявлення неокласичних і експресіоністичних тенденцій у мистецтві цього періоду.

Тема 35. К. Дебюссі (1862-1918)

К. Дебюссі - яскравий представник французького імпресіонізму. Риси стилю. Зв'язок з художніми течіями часу. Традиції французьких клавесиністів, представників романтичного напрямку в мистецтві. Періодизація творчості. Жанрова різноманітність.

Огляд життєвого і творчого шляху.

Фортепіанна творчість Дебюссі - нова сторінка в світовій фортепіанній музиці. Новизна техніки гри і виконавчих принципів. Жанри, образи.

"Бергамаська сюїта" - твір, в якому композитор намагається з'єднати принципи старовинної клавірної сюїти з імпресіоністичною технікою і виразністю.

"Естампи" - твір, який втілює імпресіоністичні риси стилю, що склалися в творчості Дебюссі.

"24 прелюдії" - кульмінація і висновок творчості Дебюссі. Особливий характер програмності і коло типових для Дебюссі образів у прелюдіях. Самостійне значення та яскравий образний зміст кожної прелюдії. Особливості форми і засоби музичної виразності.

Симфонічна творчість. Еволюція. Риси стилю. Особливо виразна роль оркестровки.

"Ноктюрни" - триптих, який складається з мальовничих і жанрових симфонічних картин. Нове трактування жанру ноктюрна. Особливості втілення програмності. Колористична виразність образів. Особливості оркестрового письма.

"Море" - зразок імпресіоністичної симфонії. Принципи циклічності. Особливості музичної мови.

"Післяполуденний відпочинок Фавна" - характерний зразок імпресіоністичного звукопису. Своєрідність програми. Статичний, споглядальний характер музики. Композиція. Визначальне значення барвисто-колеристичного початку в драматургії. Оркестровка.

Музичний матеріал:

24 прелюдії для фортепіано (7-8 на вибір)

"Бергамаська сюїта"

Вечір у Гранаді, Сади під дощем

"Свята", "Післяполудневий відпочинок Фавна"

Тема 36. М.Равель (1875-1937)

М.Равель - видатний представник французького музичного мистецтва на межі XIX-XX століть. Яскрава національна основа музики. Використання в ній виражальних засобів іспанського і французького фольклору. Інтерес до народної творчості інших національностей. Яскравість і контрастність образно-художнього змісту більшості творів Равеля. Імпресіоністичні риси стилю. Творче відбиття досягнень російської музичної класики, особливо "кучківців".

Життєвий і творчий шлях.

Соната для фортепіано. Звернення до традиційного жанру та оригінальне його відображення. Особливості структури циклу. Образи і засоби їх втілення.

"Павана" - своєрідна інтерпретація жанру старовинної музики XVII-XVIII століть. Поєднання в ній характерних особливостей старовинного іспанського танцю і сучасної музичної мови.

Особливості втілення фольклору в "Іспанській рапсодії", "Альбораді", опері "Іспанська година", "Болеро", обробках народних пісень ("Новогрецькі пісні").

"Болеро" - один із видатних творів французької симфонічної музики XX століття. Програмний задум. Своєрідність трактування жанру симфонічних варіацій. Ведуча роль оркестровки в драматургії твору.

Музичний матеріал:

Сонатина для фортепіано

"Павана", "Гра води", "Альборада", "Скарбо", "Ундіна"

Обробка народних пісень (Новогрецькі пісні)

"Болеро"

"Іспанська рапсодія"

Тема 37. Верізм

Поняття про музичний верізм - ведучий напрямок оперної музики на межі XIX-XX століть. Прогресивність творчих пошуків верістів, які продовжили кращі традиції реалістичного мистецтва. Поширення в творчості верістів традицій французької ліричної опери. Демократичність сюжетів, образів, прагнення до простоти музичної мови.

Тема 38. П.Масканьї (1836-1945)

П.Масканьї - творець першої верістської опери. Творче обличчя.

Опера "Сільська честь" - драма кохання, передана простою емоційною мовою, що опирається на пісенний фольклор Італії. Особливості драматургії і засобів музичної виразності.

Музичний матеріал:

Опера "Сільська честь" (фрагменти)

Тема 39. Р.Леонкавалло (1858-1919)

Р.Леонкавалло - видатний представник верізму в італійській музиці. Творче обличчя.

Опера "Паяци" - друга верістська опера, яка розкриває у яскравому сценічному втіленні драму ревності. Своєрідне відображення в опері верістської естетики. Риси театру масок у поєднанні з яскравими психологічними характеристиками. Численність контрастів при цілеспрямованості та напруженості розвитку єдиної драматургічної лінії.

Музичний матеріал:

Опера "Паяци" (фрагменти)

Тема 40. Д.Пуччіні (1858-1924)

Д.Пуччіні - видатний оперний композитор на межі XIX-XX століть. Продовження в його творчості кращих традицій світового оперного мистецтва. Зв'язок Пуччіні з напрявленням верізму. Збагачення кола тем, образів, сюжетів, прийомів музично-драматургічного розвитку.

Короткий огляд життєвого і творчого шляху.

Додержання принципів верістської естетики в опері "Богема". Значення опери "Тоска". Опера "Чіо-Чіо-сан" - імпресіоністичний варіант верістської музичної драми. Поєднання в ряді останніх опер рис верізму і експресіонізму ("Плац", "Сестра Анжеліка"). Сюжети, образи, драматургія, особливості музичної мови, оркестровки оперних творів Пуччіні.

Значення творчості Пуччіні для наступних поколінь оперних композиторів.

Музичний матеріал:

Опери: "Богема", "Чіо-Чіо-сан", "Тоска" (фрагменти)

Тема 41. А.Брукнер (1824-1896)

А.Брукнер - найвидатніший австрійський симфоніст другої половини XIX століття. Поєднання класичних і романтичних рис у творчості. Розвиток традицій шубертовського симфонізму. Жанрові витоки творчості. Образи.

Короткий огляд життєвого і творчого шляху.

Симфонія №4 "Романтична". Відображення в ній пантеїстичного світосприйняття Брукнера. Поєднання класичної форми і романтичного змісту. Особливості драматургії циклу. Риси оркестрового стилю.

Музичний матеріал:

Симфонії №№ 4, 7

Тема 42. Г.Малер (1860-1911)

Г.Малер - великий австрійський композитор на межі XIX-XX століть. Відображення в творчості протиріч і конфліктів епохи. Зв'язок із традиціями пізнього романтизму, зародження експресіонізму в творчості Малера. Синтез мистецтв в його творчості.

Ідейний і стилістичний зв'язок вокальної і симфонічної творчості Малера. Тематизм, роль побутових музичних жанрів у його основі, гротескове переосмислення їх як одна з нових характеристичних рис симфонічного методу композитора. Характеристика основних етапів життєвого і творчого шляху. Різноманітність діяльності Малера-композитора, піаніста, диригента, педагога.

Вокальна творчість. Пісні Малера - творча лабораторія, де створювався інтонаційний і образний ряд його симфоній. Органічне поєднання у піснях Малера австрійського, німецького, чеського фольклору, традицій класичної і романтичної музики. Переважна роль романтичної поезії у виборі текстів пісень. Симфонізація пісенного жанру.

"Пісні мандрівного підмайстра". Опора на традиції Шуберта, їх новаторське відбиття. Композиція і драматургія циклу. Особливості музичної мови. Роль оркестру в розкритті образів.

Симфонічна творчість. Образний ряд. Концепції. Нові творчі прийоми симфонічного письма Малера.

Симфонія №1. Ранньо-романтичний зміст у його новій інтерпретації. Тема "Людина і природа". Драматургія, роль пісень у ній.

Симфонія №4. Філософський характер змісту. Специфічне відображення у симфонії особливостей віденського класичного стилю. Камерність твору. Риси драматургії. Особлива роль фіналу в розкритті симфонічної концепції.

Симфонія №8 - кульмінація творчості Малера. Особливості інтерпретації теми фаустіанства. "Пісь про землю" - епілог творчості Малера. Ідейно-філософський задум циклу. Гуманізм змісту. Трактування циклу.

Музичний матеріал: "Пісні мандрівного підмайстра"

Симфонії №№ 1, 4, 8

"Пісь про землю"

Тема 43. Р.Штраус (1864-1948)

Р.Штраус - видатний німецький композитор на межі XIX-XX століть. Коротка характеристика творчості. Різноманітність діяльності Штрауса як

композитора, диригента, суспільного діяча. Відображення в творчості оптимізму світовідчуття. Жанри. Огляд оперної творчості.

Програмні симфонічні твори - ведуча галузь творчості Штрауса. Зв'язок із програмним симфонізмом Берліоза, Ліста, симфонічним методом Вагнера. Коло тем і сюжетів. Яскравість, характерність музичних образів, блискуче володіння прийомами симфонічного розвитку і оркестрового письма.

Симфонічні поеми "Дон Жуан", "Тіль Уленшпігель". Новий підхід до жанру. Особливості трактування сюжету. Драматургія. Оркестровка. Специфіка музичної мови.

Музичний матеріал:

Симфонічні поеми: "Тіль Уленшпігель", "Дон Жуан"

Тема 44. А.Лядов (1855-1914)

Творче обличчя композитора, найважливіші твори, своєрідність музичної мови. Відбиття традицій "кучкізму" в нових музично-історичних умовах.

Лядов - художник мініатюрист (на прикладі симфонічних мініатюр "Кікімора" і "Чарівне озеро").

Музичний матеріал:

Симфонічні мініатюри: "Кікімора", "Чарівне озеро"

Тема 45. О.Глазунов (1865-1936)

Творче обличчя композитора. Розвиток традицій "Нової російської школи" і Чайковського, творче засвоєння досвіду західноєвропейських симфоністів. Коло творчої діяльності. Огляд основних творів. Характеристика стилю музичної мови.

Музичний матеріал:

Симфонія №5

Концерт для скрипки з оркестром

Тема 46. С.Танєєв (1856-1915)

Творче обличчя композитора. Різноманітність творчих аспектів діяльності. Сфера композиторської творчості, основні твори. Розвиток мистецтва Танєєва в руслі традицій Чайковського і Глінки, орієнтація на класичне мистецтво Баха, Моцарта, Бетховена.

Особливості образного ряду музики, риси музичної мови, значення поліфонії. Проблема "інтелектуального симфонізму" на прикладі Симфонії до мінор. Хорова творчість. Кантата "Іоанн Дамаскін" і її значення в історії російської кантатно-ораторіальної музики.

Музичний матеріал:

Симфонія до мінор

Кантата "Іоанн Дамаскін"

Тема 47. О.Скрябін (1871-1917)

Скрябін - один з найвидатніших російських композиторів на межі XIX-XX століть. Музика Скрябіна в контексті російського мистецтва на початку XX століття. Естетично-філософські погляди Скрябіна і його художня творчість. Образний ряд музики, ведучі жанри творчості. Приналежність до московської композиторської школи. Відбиття рис західноєвропейського мистецтва.

Новаторство: еволюція стилю, деякі особливості гармонічної системи. Скрябін-виконавець.

Життєвий і творчий шлях.

Фортепіанна творчість. Значення в історії російської фортепіанної музики. Витоки скрябінського піанізму. Новизна стилю. Найважливіші жанри мініатюри та їх особливості, цикли мініатюр. Значення жанру поеми в творчості Скрябіна. Відомості з історії фортепіанної сонати в російській музиці. Значення, особливості фортепіанних сонат Скрябіна. Прелюдії (ор.2, ор.74). Етюди (ор.8). Поеми (ор.32, ор.72). Соната №4.

Симфонічна творчість. Основні твори. Розвиток традицій російського драматичного симфонізму, досягнень пізнього романтизму. Програмність. Особливості структури. Розвиток симфонічного стилю. Риси оркестрового письма.

"Поєма екстазу". Аналіз драматургії, особливості музичної мови, семантика тем-образів: риси програмності, шляхи реалізації їх в сонатній формі. Значення розділів форми.

Симфонія №3. Аналіз музичної драматургії. Образний задум. Особливості музичної мови. Структура циклу.

Музичний матеріал:

Прелюдії ор.11, ор.74

Етюди ор.8

Поеми ор.32, ор.72

Соната №4

Симфонія №3

"Поєма екстазу"

Тема 48. С.Рахманінов (1873-1943)

С.Рахманінов - великий російський музикант. Історичне значення творчості Рахманінова-композитора, піаніста, диригента. Проблематика творчості, образний ряд, тематика, різноманітні зв'язки творчості Рахманінова є сучасним російським мистецтвом. Національні витоки мелодики, вірність традиціям російської музичної класики, риси новаторства. Монументальність стилю, розвиненість форм, гармонічні, поліфонічні особливості мови. Основні твори.

Життєвий і творчий шлях.

Фортепіанна творчість. Значення в історії фортепіанної музики. Витоки піанізму Рахманінова. Основні твори, ведучі жанри і особливості їх трактування. Особливості композиції циклів.

Музичні моменти. Прелюдії. Етюди-картини.

Твори для фортепіано з оркестром. Відомості з історії фортепіанного концерту в російській музиці, значення, відбиття традицій. Особливості концертів Рахманінова, трактування як симфонії для фортепіано з оркестром.

Концерт №2 - один з кращих творів Рахманінова. Задум, план твору, образний зміст в цілому. Симфонічна будова циклу та симфонічна розвиненість форм. Риси фортепіанного стилю (співвідношення фортепіано з оркестром). Аналіз музичної драматургії.

Концерт №3 - видатний твір Рахманінова. Час створення, риси еволюції стилю композитора. Образний зміст музики, драматургія, особливості музичної мови.

"Рапсодія на тему Паганіні" - останній великий твір для фортепіано з оркестром Рахманінова. Філософський задум твору. Драматургія, риси пізнього стилю, трагедійність трактування образу Паганіні. Особливості форми (синтез рис форми подвійних варіацій з ознаками чотиричастинного симфонічного циклу), якості одночасної симфонії поеми.

Хорова творчість. Історичне значення, основні твори, запровадження традицій російської хорової музики.

Поєма "Дзвони". Історія створення. Жанр твору. Філософське та трагедійне трактування. Симфонізація циклу, роль лейтмотивів. Аналіз драматургії. Музична мова. Символіка образів у тембровій драматургії поеми.

Камерна вокальна творчість. Коло образів, жанрова різноманітність, характер текстів, співвідношення тексту і музики. Риси вокального стилю, значимість фортепіанної партії, вокальна творчість.

Музичний матеріал:

Прелюдії ор.3, ор.23, ор.32 (на вибір)

Етюди-картини ор.33, ор.39 (на вибір)

Концерти для фортепіано з оркестром №2, №3

"Рапсодія на тему Паганіні2"

"Дзвони"

Камерні вокальні твори (на вибір)

Тема 49. Музика першої половини XX століття (огляд).

Складний, суперечливий характер музичного мистецтва першої половини XX століття. Відображення в ньому проблем соціально-суспільного життя в Європі. Зв'язок із філософськими, літературно-художніми течіями часу. Нові

напрямок: експресіонізм, урбанізм, фовізм, футуризм, неокласицизм, неофольклоризм. Народження атональної, політональної музики, додекафонної системи.

Тема 50. І.Стравінський (1882-1971)

І.Стравінський - один із найвидатніших композиторів ХХ століття. Значення для історії сучасної музики. Різноманітні зв'язки з найновішими явищами мистецтва. Неофольклоризм російського періоду, національні витoki, сміливість творчих рішень, характеристика російських балетів. Зміна музичних стилів на протязі творчого шляху. Період "неокласицизму" 30-40-х років (балети "Пулчінелла", "Орфей", симфонія у 3-х частинах), використання сценої техніки в творах 50-х років (балет "Агон"). Оперні твори пізнього періоду. Значення духовних творів. Сфера творчості Стравінського, жанри, основні твори, риси новаторства у музичній мові. Вплив Стравінського на музику ХХ століття.

Життєвий і творчий шлях.

Балетна творчість. Основні твори, особливості сюжетів, їх трактування, стиль.

"Петрушка" - видатне явище в історії балету. Історія створення. Співробітництво з А.Бенуа, М.Фокінім, С.Дягілевім. Лібретто балету, його проблематика і символіка. Вплив естетики "Миру мистецтва". Побудови балету, сценічна і музична драматургія. Аналіз музичної мови, характеристика образів, новаторське використання і відбиття фольклорного матеріалу. Симфонізація балету.

"Весна священна" - балет, який вплинув на розвиток музичного мистецтва ХХ століття. Історія створення і постановки. Зміст балету. Співробітництво з Р.Реріхом. Особливості музичної драматургії. Новаторські прийоми письма. Роль ритму, гармонії, оркестрових засобів. Аналіз твору.

"Симфонія псалмів". Історія створення, задум, особливості драматургії, витoki музичної мови, новаторський підхід до трактування жанру.

Музичний матеріал:

"Петрушка"

"Весна священна"

"Симфонія псалмів"

Тема 51. К.Орф (1895-1986)

К.Орф - видатний німецький композитор і педагог. Самобутність творчого напрямку Орфа, створення ним на основі маловідомих верств кантати і опери нового типу.

Короткий огляд життєвого і творчого шляху.

Сценічні кантати "Карміна Бурана", "Катулі Карміна", "Тріумф Афродіти" - зразки нового синтетичного вокально-симфонічного жанру, поєднуючого риси кантати, опери, драматичного спектаклю, елементи хореографії.

Оперна творчість Орфа. Опера "Розумниця". Своєрідне відбиття традицій німецького зінгшпіля. Яскрава театральність опери. Принципи драматургії. Використання техніки остинатного розвитку. Особливості музичної мови.

Музичний матеріал:

Триптих сценічних кантат (фрагменти на вибір)

Опера "Розумниця"

Тема 52. Б.Барток (1881-1945)

Б.Барток - великий угорський національний композитор. Різноманітність діяльності як композитора, піаніста, вченого фольклориста, педагога-просвітителя. Гуманізм творчості, його яскрава національна основа. Оригінальні відкриття Бартока, створення нового ладо-гармонійного стилю, особлива роль метроритму в його творах. Оригінальне поєднання в творчості традицій з новаторськими виражальними засобами.

Короткий огляд життєвого і творчого шляху.

Концерт №3 для фортепіано з оркестром - один із найпоетичніших творів у спадщині Бартока. Втілення в ньому теми Батьківщини. Своєрідне запровадження в музиці концерту стилю вербункош. Особливості трактування жанру.

"Музика для струнних інструментів, ударних і челести" - зразок зрілого оркестрового стилю Бартока. Особливості музичної мови. Єдність чотиричастинного циклу.

"Угорські картини" - яскраве втілення національного стилю композитора. Основні образи і засоби їх втілення. Майстерність оркестровки.

"Мікрокосмос" - послідовне викладення принципів фортепіанної техніки і гармонічного письма Бартока. Логіка побудови циклу, заснована на показі поступового розвитку виражальних засобів сучасної музики.

"Концерт для оркестру" - шедевр симфонічної творчості Бартока. Гуманізм, сатиричне викриття фашизму у змісті концерту. Поєднання фольклорних засобів і сучасної музичної мови. Трактування жанру.

Сценічні жанри творчості Бартока.

Опера "Замок герцога Синя Борода" - видатне досягнення періоду становлення нового стилю композитора. Експресіоністичні риси розкриття психологічної драми. Розвиток речитативно-декламатичних принципів вокальної творчості Мусоргського, Дебюссі.

"Чудовий мандарин" - яскравий зразок експресіоністичного стилю Бартока. Особливості розкриття задуму. Створення рельєфних темброво-психологічних характеристик.

Музичний матеріал:

"Угорські картини"

"Мікрокосмос" (2-3 п'єси)

Концерт для фортепіано з оркестром №3

Концерт для оркестру

"Музика для струнних, духових і челести"

Опера "Замок герцога Синя Борода". (фрагменти)

Балет "Чудовий мандарин" (фрагменти)

Тема 53. П.Хіндеміт (1895-1963)

П.Хіндеміт - один із видатних композиторів ХХ століття, педагог, музично-суспільний діяч. Морально-етичні теми творчості. Широке охоплення жанрів, переважне значення камерно-інструментальної і симфонічної музики. Неокласицизм - естетична і стилістична основа творчості. Особливе ладо-гармонійне мислення, ведуча роль добахівської і бахівської поліфонії в її оновленому трактуванні. Характеристика життєвого і творчого шляху.

Симфонія "Художник Матіс". Гуманізм змісту твору. Узагальнення образів. Триптих - композиція циклу. Особливості драматургії. Риси неокласицизму симфонії.

"Гармонія миру". Своєрідність задуму симфонії. Образність і виразність мови. Рельєфність тематизму. Багатство поліфонії, віртуозність і яскравість оркестровки. Риси драматургії.

"Ludus tonalis" - поліфонічний цикл, що втілює ладогармонічні концепції Хіндеміта. Особливості структури циклу. Трактування жанрових прелюдій і постлюдій, принцип послідовності і розташування фуг. Різноманітність образів і настроїв.

Музичний матеріал:

"Художник Матіс", "Гармонія миру"

"Ludus tonalis"

Тема 54. "Шістка"

"Шістка" - група ведучих композиторів Франції першої половини ХХ століття. Відображення в їх творчості особливої художньої атмосфери Парижу ХХ століття. Естетичні принципи групи. Пошуки нових шляхів у мистецтві. Вплив постімпресіонізму, дадаїзму, урбанізму на композиторів "шістки". Творчі концепції і особливості їх втілення.

Тема 55. А.Онеггер (1892-1955)

А.Онеггер - найвидатніший представник групи "Шістка", композитор-публіцист. Широкий діапазон творчості. Оновлена ладогармонійна палітра. Принцип лінійності з ознаками політональності. Розробка нових жанрів. Короткий огляд життєвого і творчого шляху.

Поєма "Пассіфік 231" - яскраве відбиття урбаністичних тенденцій у музиці. Ідея твору і особливості її втілення.

Симфонія №3 "Аітургічна". Гуманістична ідея твору. Поєднання молитовних текстів з сучасним змістом і засоби його втілення. Експресіоністичні риси симфонії, складність музичної мови. Риси драматургії.

Ораторія "Жанна на кострі" - твір епіко-героїчного плану. Поєднання в ньому своєрідності нетрадиційних прийомів композиції, гостроти гармонічної мови та оригінальності поліфонічної техніки з великою емоційною силою драматичної розповіді. Драматургія. Особливості музичної мови, оркестровки.

Музичний матеріал:

"Пассіфік 231"

Симфонії №2, №3

Ораторія "Жанна на кострі" (фрагменти)

Тема 56. Д.Мійо (1892-1974)

Д.Мійо - видатний представник "Шітки". Радикалізм позицій композитора. Схильність до експериментування, пошуки шляхів оновлення музичної мови в політональності. Короткий огляд життєвого і творчого шляху.

"Бразильські танці". Оригінальне політональне трактування народних жанрів бразильської музики.

Балет "Бик на даху" - музичний фарс, яскраво вплив риси стилю Мійо. Поєднання ритмів бразильських народних мелодій з сучасними засобами виразності.

Музичний матеріал:

"Бразильські танці" (2-3 п'єси)

Балет "Бик на даху" (в огляді)

Тема 57. Ф.Пуленк (1899-1963)

Ф.Пуленк - самобутній представник "Шітки". Багатожанровість творчості. Поєднання простоти з сучасними засобами. Коротка характеристика життєвого і творчого шляху.

Своєрідність оперної творчості, її жанрові різновиди.

"Людський голос". Особливості трактування жанру моноопери. Інтенсивний музично-психологічний розвиток. Узагальнена виразність музичного образу. Особливості принципів вокального інтонування. Роль оркестру.

Музичний матеріал:

Опера "Людський голос"

Тема 58. Дж.Гершвін (1899-1937)

Дж.Гершвін - видатний американський композитор ХХ століття. Основні витоки його творчості - національний негритянський фольклор (блюз, спірчуелс), побутові жанри (пісня, марш), американський джаз. Етапи творчості. Основні етапи життєвого і творчого шляху.

"Рапсодія в стилі блюз" - зразок поєднання симфонічної музики з елементами джазу.

"Поргі і Бесс" - перша національна опера США, драма із народного негритянського життя. Втілення в ній окремих рис бродвейських музичних спектаклів. Особливості драматургії, музичної мови.

Пісні Гершвіна. Поєднання фольклору і джазу. Створення джазових пісень.

Музичний матеріал:

"Рапсодія в стилі блюз"

Опера "Поргі і Бесс" (фрагменти)

2-3 пісні (на вибір)

Тема 59. Ч.Айвз (1874-1954)

Ч.Айвз - один із видатних американських композиторів ХХ століття. Філософія і поезія екзистенціалізму - ідейно-художня платформа творчості Айвза. Радикалізм творчих пошуків композитора. Використання засобів політональності, атональності, поліритмії і т.д. Риси стилю "Звукові шляхи", "Питання, що залишилося без відповіді". Пошуковий характер цих творів.

Музичний матеріал:

"Звукові шляхи"

"Питання, що залишилося без відповіді"

Тема 60. Музична культура Фінляндії.

Особливості розвитку скандинавських національних шкіл. Міцний зв'язок з народною творчістю кращих представників культури скандинавських країн.

Ян Сібеліус (1865-1957) - засновник фінської музичної національної школи, художник широкого творчого діапазону. Відображення в творах Сібеліуса національного духу мистецтва Фінляндії. Звернення до образів сурової північної природи, народного епосу, фінської літератури. Жанрова різноманітність творчості. Розвиток світової музичної класики. Короткий огляд творчості.

Скрипичний концерт - визначний твір, який відобразив глибину і майстерність симфонічного розвитку. Трактування жанру. Рівноцінність у концерті оркестрової і сольної партій.

"Туонельський лебідь" - музичне втілення одного з епізодів "Калевали". Трактування жанру програмної симфонічної поеми.

Симфонічний "Сумний вальс". Елегійність твору.

Музичний матеріал:

Концерт для скрипки з оркестром

"Туонельський лебідь"

"Сумний вальс"

Тема 61. Музична культура Іспанії.

Яскраві національні традиції музичного мистецтва Іспанії. Відродження на зламі ХІХ-ХХ століть національних композиторських шкіл.

І.Альбеніс (1860-1909) - видатний іспанський композитор і піаніст. Ведуче значення в творчості пісенно-танцювальних жанрів. Відображення в творах оригінальних танцювальних ритмів, мелодій, своєрідності форм.

Поєднання народних традицій і рис романтичного піанізму у фортепіанних п'єсах "Кордова", "Наварра".

Е.Гранадос (1867-1916) - іспанський композитор, піаніст, диригент. Жанровість, картинність творів, ясний мелодійний стиль. Втілення у творчості традицій іспанських гітаристів, віртуозного лістовського піанізму.

М.де Фалья (1875-1946) - яскравий іспанський композитор. Жанрова різноманітність творчості. Оригінальність стилю. Зв'язок з національними іспанськими традиціями. Імпресіоністичні риси в творчості. Національні риси стилю в "Шести іспанських піснях для голосу і фортепіано".

Балет "Любов-чарівниця" - яскравий зразок поєднання національних традицій з рисами імпресіоністичного стилю. Своєрідність трактування жанру балету.

Музичний матеріал:

І.Альбеніс: "Кордова", "Наварра"

Е.Гранадос: "Гойскі", "Іспанські танці"

М.де Фалья "Шість іспанських пісень для голосу і фортепіано", Балет "Любов-чарівниця"

Тема 62. Музична культура Італії.

Опора на багаті традиції італійського мистецтва композиторів ХХ століття. Суперечливий характер пошуків композиторів першої половини ХХ століття, викликаний складністю суспільно-політичної ситуації в Італії того часу.

О.Респігі (1879-1936) - один із яскравих представників італійського музичного мистецтва першої половини ХХ століття. Відтворення в творчості образів рідної природи, побуту, мистецтва. Вірність Респігі традиціям старої італійської музики. Найвиразніший мелодизм творів. Різноманітність діяльності.

Триптих "Фонтани Риму", "Пінії Риму", "Римські свята" - яскравий зразок стилю Респігі. Краса оркестрового письма, мальовничість образів триптиху.

Музичний матеріал:

Триптих (фрагменти)

Тема 63. Музична культура Бразилії.

Своєрідність музичної культури Бразилії. Використання в творчості композиторів країни найбагатших традицій національного фольклору, що

поєднує різноманітні форми музики індіанців, африканських негрів, пісень Португалії.

Е. Віла Лобос (1887-1959) - видатний бразильський композитор ХХ століття. Яскрава національна основа його творчості, відображена в колі образів, сюжетів, багівських традицій: "Бахіани".

Музичний матеріал:
"Бахіани"

Тема 64. Б. Бріттен (1913-1976)

Б. Бріттен - видатний англійський композитор ХХ століття. Своєрідність творчого обличчя, жива цікавість композитора до музичної спадщини. Поєднання класичних традицій стилістичних прийомів письма з сучасною гармонією, ладом рядом музики ХХ століття. Розвиток творчості. Ведучий жанр - опера. Жанрова різноманітність опер: казково-фантастична "Сон літньої ночі", музична драма з народного життя "Пітер Грайс", комедійна "Альберт Херрінг", трагедійна "Поворот гвинта". Розвиток в операх Бріттена традицій Перселла.

"Пітер Грайс" - найбільше досягнення творчості Бріттена. Глибина психологічного розкриття характерів. Значення побутових сцен. Багатоплановість образів. Своєрідність драматургії.

"Сон літньої ночі" - одне з найбільш цікавих втілень шекспірівської теми в сучасній музиці. Поєднання в опері лірики і гумору, реальності і фантастики. Особливості драматургії. Засоби виразності.

"Альберт Херрінг" - гостра сатира на міщанські звичаї. Роль гротеску в рішенні задуму. Особливості драматургії камерної опери.

"Військовий реквієм". Гуманістична ідея твору, поєднання в ньому латинських текстів молитв заупокійної меси і віршів У. Оуена, що відрізняються сучасним змістом. Грандіозність масштабів, драматична виразність музики. Трагування жанру. Обробки народних пісень. Чуйне ставлення Бріттена до англійського фольклору. Глибоке пізнання його витоків.

Музичний матеріал:

Опери: "Пітер Греймс", "Сон літньої ночі", "Альберт Херрінг" (сцени)
Військовий реквієм (3-4 фрагменти)
2-3 обробки народних пісень

Тема 65. Нововіденська школа

Експресіонізм - естетична і стилістична основа нововіденської школи. Суспільно-історичні передумови виникнення експресіонізму в Австрії. Вияв його естетики і стилістичних ознак у живопису, літературі, музиці. Тематика творів експресіоністів, засоби її втілення. Створення атональної; позаладової додекафонної і серійної системи в музиці.

Тема 66. А. Шонберг (1874-1951)

А. Шонберг - голова нововіденської школи. Шлях Шонберга від романтичної "Просвітленої ночі" через атональний перехід серійних творів ("Чекання") до сатирично-викривальної антифашистської "Оди Наполеону" і трагічної вершини його творчості "Свідок із Варшави". Основні принципи додекафонної системи Шонберга.

Струнний секстет "Просвітлена ніч" - розвиток традицій пізнього романтизму.

"Місячний П'єро" - один із самих значних і проблематичних творів Шонберга. Відродження структурних закономірностей старовинної музики в сучасному трактуванні. Своєрідність шонберговського Sprechstimme як основи вокального інтонування у творі.

Фортепіанна сюїта op. 25 - зразок поєднання жанрів старовинних танців з додекафонною системою Шонберга.

Музичний матеріал:

"Просвітлена ніч"
"Свідок із Варшави"
"Місячний П'єро"
Фортепіанна сюїта op. 25

Тема 67. А. Берг (1885-1935)

А. Берг - один із найбільш визначних композиторів нововіденської школи. Жанровий діапазон творчості.

Короткий огляд життєвого і творчого шляху.

Опера "Воццек" - типово експресіоністичний твір. Вираження у змісті опери гнівного протесту проти війни. Риси умовного театру в опері. Атональність музики. Основа вокальної партії, надто ускладнений речитатив; драматургії - наявність великих драматичних сцен, збудованих за конструктивними схемами інструментальної музики. Значення і резонанс "Воццека" в європейській опері ХХ століття.

Скрипичний концерт. Своєрідність відображення особливостей додекафонної системи. Трагування жанру. Мальовничість оркестровки, віртуозність скрипичної партії.

Музичний матеріал:
"Воццек"

Скрипичний концерт

Тема 68. А. Веберн (1888-1945)

А. Веберн - самобутній художник, філософ, музикознавець. Схильність його до невеликих камерно-інструментальних і вокальних жанрів. Підпорядкування всіх елементів виразності в творчості Веберна додекафонії. Короткий огляд життєвого і творчого шляху.

Пасакалія для оркестру. Поєднання пуантилізму з принципом "тембрового забарвлення" мелодії в трактуванні старовинного жанру.

5 п'єс для оркестру. Вияв у них характерних рис стилю Веберна, надзвичайного концентрування і лаконізму виразів.

Музичний матеріал:

Пасакалія для оркестру

5 п'єс для оркестру

Тема 69. Музична культура другої половини ХХ століття (огляд).

Суспільно-історичні передумови розвитку нового етапу мистецтва. Панорама авангардських творчих експериментів:

- ◆ конкретна музика
- ◆ серіальність
- ◆ електронна музика
- ◆ варіабельні метри
- ◆ алеаторіка
- ◆ пуантилізм
- ◆ відкрита форма
- ◆ музика для "підготовленого роялю"
- ◆ музика за математичними проектами
- ◆ сонористика
- ◆ мінімальна музика
- ◆ медитативна музика

Прагнення авангардистів замінити традицію новою психологією, естетикою, технікою. Виявлення неконформізму, соціальної критичності в творчості авангардистів. Протиріччя між ідейними цілями і музично-виразальними засобами. Нова хвиля неокласицизму в 70-ті роки ХХ століття.

Тема 70. О. Мессіан (1908-1984)

О. Мессіан - відомий сучасний композитор, теоретик, педагог і органіст. Своєрідність його естетики і ладової системи. Створення концепцій "ладів обмеженої транспозиції", "поліmodalності", своєї системи ритміки. Поєднання в творчості конструктивізму з релігійно-містичними ідеями. Причетність Мессіана до нового орієнталізму західної музики.

Симфонія "Турангаліла" - зразок захоплення Мессіана східною культурою. Відбиття в симфонії яскравих темброво-оркестрових нововведень. Особливості програмного задуму.

Фортепіанний цикл "20 поглядів на немовля Ісуса". Символіка циклу і засоби її втілення. Відображення в ньому богословсько-філософських пошуків Мессіана.

Музичний матеріал:

Симфонія "Турангаліла"

Фортепіанний цикл "20 поглядів на немовля Ісуса"

Тема 71. П.Булез (1925)

П.Булез - найбільш яскравий виразник ідейно-етичних принципів авангардизму у французькій музиці другої половини ХХ століття. Композитор, диригент, публіцист, у творчості - послідовник пуантилізму, серійної системи. Радикалізм пошуків і дослідів Булеза.

"Структури" - зразок тотального серіалізму Булеза.

"Молоток без майстра" - демонстрація переходу від тотальної серіальності до вільних форм алеаторичного письма, побудованого на елементі випадковості.

Музичний матеріал:

"Структури"

"Молоток без майстра"

Тема 72. Дж.Кейдж (1912)

Дж.Кейдж - представник американського авангарду. Абстрактні експериментування з "підготовленим роєм". Розвиток ідеї про мовчання як основний елемент музики.

Тема 73. К.Штокгаузен (1928)

К.Штокгаузен - найвидатніший представник авангардизму, винахідник умоглядних концепцій, ідеолог музичного авангарду. Захоплення Штокгаузена серіалізмом, електронною, пуантилістичною і конкретною музикою. Інтуїтивна імпровізація. Штокгаузенівська концепція музичного прогресу.

"Контакти" - зразок музичної медитації, "Контрапункти" - тотального серіалізму, "Фортепіанна п'єса XI" - алеаторики.

Музичний матеріал:

"Контакти"

"Контрапункти"

"Фортепіанна п'єса XI" (на вибір)

Тема 74. К.Пендерещкий (1933)

К.Пендерещкий - представник польського авангарду. Шлях Пендерещкого від абстрактного експериментування до втілення тем великого суспільного значення. Потяг до симфонічної і камерної музики.

"Плач за жертвами Хіросіми". Втілення сучасної теми засобами сонористики.

Музичний матеріал:

"Плач за жертвами Хіросіми"

Тема 75. В.Лютославський (1913)

В.Лютославський - видатний сучасний польський композитор. Новаторське втілення у творчості національних традицій, заснованих на поєднанні фольклору із серіальністю, алеаторикою, додекафонією.

Концерт для оркестру - один із самих яскравих творів композитора. Поєднання в ньому народного тематизму і новаторського стилю композитора.

Музичний матеріал:

Концерт для оркестру

Тема 76. Основні напрями джазової та естрадної музики.

Передумови виникнення джазу, його джерела: трудова пісня, "Уорксоун", спірічуелс, блюз, регтайм. Соціальні та історичні причини виникнення традиційного джазу. Його стилістичний розвиток від Ново-Орлеанського до Чикагського періоду. Огляд творчості видатних представників традиційного джазу (Джелл Ролл Мортон, Кінг Олівер, Кід Орл, Сідней Беше, Бікс Бейдербек, Луїс Армстронг).

Період свінгу. Діяльність великих джаз-оркестрів (біг-бендів). Еволюція фортепіанного джазу (від гарлемської школи Джеймса П.Джонса, "Лайона"

Сміта та "Фетса" Уоллера до Арттейтума, Еролла Гарнера, Оскара Пітерсона). Роль Дюка Еллінгтона в розвитку джазу.

Виникнення сучасного джазу. Стилі бі-боп, куул. Стилістика та еволюція. Видатні майстри жанру: Чарлз Паркер, Діззі Гіллеспі, Майлс Девіс, Дейв Врубек, Стен Кентон, Джон Колтрейн, Солні Роллінз.

Авангардистські форми джазу: хард-боп, вільний джаз, джаз-рок.

З історії розвитку джазу в колишньому СРСР. Два напрями в становленні джазу довоєнного часу: театралізований (А.Утьосов, А.Ренський, А.Семенов), інструментальний (А.Цфасман, Д.Варламов, Г.Лансберг). Творчість сучасних джазових музикантів та керівників оркестрів (О.Аундстрем, А.Кролл, А.Чижик, А.Кузнєцов).

Етапи становлення рок-музики від традиційного рок-н-ролла до складних форм арт-рока, джаз-рока, рок-світ та рок-опер.

Основні напрями сучасної західної та вітчизняної естрадної музики.

Музичний матеріал:

За вибором викладача

Тема 77. Музична культура республік, які входили до складу СРСР.

Характеристика основних етапів розвитку музичного мистецтва після 1917 року. Проблеми "нового часу", відношення до класичної спадщини, трагізм положення творчої інтелігенції, пошуки нових стилістичних прийомів, жанрова панорама, проблема сучасності в мистецтві. Відображення історичних подій, героїчного пафосу боротьби в період Великої Вітчизняної війни. Інформаційна оборона музичного мистецтва СРСР від впливів Заходу до середини 50-х років. Ліквідація "залізної завіси", розкриття інформаційного простору в 60-ті роки. Вплив нових культурних тенденцій Заходу на вітчизняну музичну культуру. Передумови формування "нової фольклорної хвилі" в 60-ті роки, естетика, основні тенденції. Розвиток національних композиторських шкіл. Багатогранність стилістичних пошуків: неокласицизм у радянській музиці. Яскравість творчих індивідуальностей у мистецтві колишнього СРСР. Основні напрями розвитку ведучих жанрів музичного мистецтва.

Тема 78. М.Мяковський (1881-1950)

М.Мяковський - один із творців радянської музичної класики. Значення творчої діяльності, основні ділянки творчості. Симфонізм як спосіб музичного мислення, повднання рис лірико-драматичного і епічного симфонізму. Огляд творчої спадщини. Життєвий і творчий шлях.

Симфонічна творчість. Симфонія №6 - трагедійна, філософська концепція циклу, особливості драматургії, витoki музичної мови. Аналіз твору. Симфонія №21 - лірична авторська сповідь, особливості структури. Роль вступу, музична мова симфонії.

Музичний матеріал:

Симфонії №6, №21

Тема 79. С.Прокоф'єв (1891-1953)

С.Прокоф'єв - класик ХХ століття. Різноманітні зв'язки з сучасним мистецтвом, відбиття рис класичних і новаторських. Сфери творчості, жанри, ведуча роль музичного театру. Прокоф'єв про основні лінії своєї творчості, своєрідність музичної мови.

Життєвий і творчий шлях. Характеристика кожного із періодів творчості.

Кантатно-ораторіальна творчість. Музика для кіно. Кантата "Олександр Невський".

Музичний театр. Значення в історії ХХ століття. Коло образів. Еволюція музичної мови. Періодизація творчих пошуків у галузі балетного і оперного жанру.

"Ромео і Джульєтта" - видатний твір балетного мистецтва ХХ століття. Новаторство тематики і форми. Творче переосмислення шекспірівського сюжету. Формування хореографічної драми через систему симфонічних прийомів розвитку. Роль лейтмотивів, структура картин і сцен, наскрізний розвиток музичних характеристик. Образ Джульєтти.

Опера "Війна і мир" - головний оперний твір Прокоф'єва. Новизна музичної мови в поєднанні з традиціями епічної драматургії. Лірична драма героїв як частина епічної розповіді про трагічну долю Батьківщини.

Симфонічна творчість. Основні етапи, твори, музична мова, взаємозв'язки з оперою і балетною музикою. Жанрові особливості, новаторське розуміння "епосу про сучасність". Аналіз симфоній №1, №5, №7.

Фортепіанна творчість. Прокоф'єв-піаніст. Витоки фортепіанного стилю. Коло образів. Жанрова різноманітність, стилістичне багатство. Класичність форм у сонатах, вишуканість лірики, напруження токатних образів, самобутність і новаторство музичної мови.

Соната №7. Цикли: "Швидкоплинності", "Сарказми", "Мара", "Скерцо", "Казки старої бабусі".

Музичний матеріал:

Балет "Ромео і Джульєтта"

Опера "Війна і мир" (фрагменти)

Кантата "Олександр Невський"

Симфонія №7 (або №5)

Соната №7

Цикли: "Швидкоплинності", "Сарказми", "Мара", "Скерцо", "Казки старої бабусі".

Тема 80. Д.Шостакович (1906-1975)

Значення творчої діяльності Д.Шостаковича в історії музики ХХ століття. Зв'язки з сучасним мистецтвом, актуальність, гуманістична направленість, трагічне і комічне (сатиричне, гротескове) в музиці Шостаковича.

Огляд ведучих жанрів. Основні твори. Переважання великої інструментальної форми. Новаторське втілення традицій А.Бетховена, П.Чайковського, М.Мусоргського, І.С.Баха. Риси музичної мови. Особливості трактування і динаміки форм. Оркестровка, поліфонічна майстерність.

Шостакович - педагог, піаніст, суспільний діяч. Життєвий і творчий шлях композитора.

Симфонічна творчість. Різноманітність симфонічних жанрів і форм. Хронологія, основні твори, проблематика, широке охоплення життєвих явищ. Симфонії Шостаковича - історичне узагальнення розвитку жанру, еволюція стилю.

Симфонія №1 - зразок раннього симфонізму Шостаковича. Історія створення, музична драматургія, нове розуміння процесуальності форми, витоки музичної мови. Значення симфонії в становленні зрілого стилю композитора.

Симфонії-драми №№ 4, 5, 6. Трагедійність образного змісту, новаторські риси трактування циклу (№№ 4, 6). Виконавська доля творів. Симфонія №5 - зразок зрілого стилю композитора. Особливості трактування образного змісту, єдність ліричного і драматичного початків. Різноманітність і широта охоплення життєвих явищ. Узагальнення традицій вітчизняного і західноєвропейського симфонізму. Новаторські риси трактування класичних форм (сонатної форми, циклу). Своєрідність музичної мови. Аналіз драматургії циклу, його тематична єдність, характер перетворення ведучих інтонацій 1-ї частини. Темброва характеристика симфонії.

Симфонії воєнних років. Загальна характеристика, ідейна направленість, різноманітність прийомів втілення героїчної теми.

Симфонія №7. Історія створення, образний ряд, ідейний задум симфонії. Особливості драматургії. Програма природа музики. Аналіз драматургії 1-ї частини. Коротка характеристика 2, 3 і 4-ї частин симфонії.

Симфонія №8. Трагедійний зміст симфонії, експресивне передавання страждання і протесту, гротескність образів. Схожість і несхожість 7-ї і 8-ї симфоній. Особливості побудови циклу. Аналіз музичної драматургії. Риси експресивної музичної мови. Гострота образних контрастів при інтонаційній єдності циклу. Значення симфонії.

Програмні симфонії Шостаковича. Загальна характеристика, хронологія періодів створення, різноманітність охоплення життєвих явищ. Проблема

жанрового синтезу в симфоніях пізнього періоду. Риси ораторіальності 13-ї симфонії, камерність в 14-й симфонії. Значення вокальних симфоній композитора. Особливості музичної драматургії. Інтонаційна природа музичної мови. (За вибором викладача розглядається одна з пізніх симфоній композитора).

Камерно-інструментальна творчість Шостаковича. Жанр квартету в творчості Шостаковича. Найважливіші твори. Зв'язок із симфонічною музикою, зближення симфонічного і камерного жанрів у пізній період творчості.

Квартет №8. Історія створення, трагічний зміст музики, ретроспекція тем із різних творів Шостаковича. Тема D S CH - лейтмотив квартету. Риси музичної драматургії, побудова циклу, вияв рис пізнього стилю композитора в особливостях трактування сонатно-симфонічного циклу: інтенсивність розвитку матеріалу, прийом поліфонічного письма, темброва драматургія.

Опера "Катерина Ізмайлова" - видатний твір ХХ століття. Сюжет, трактування літературного першоджерела. Трагедійний характер твору. Відбиття драматургічних традицій М.Мусоргського. Загостреність і майстерність характеристик. Музична характеристика Катерини. Образ народу. Гротескні образи в опері.

Музичний матеріал:

Симфонії №№ 1, 5, 7, 8, 13, 14 (огляд)

Квартет №8

Уривки з опери "Катерина Ізмайлова"

Тема 81. А.Хачатурян (1903-1978)

Творче обличчя композитора. Національні витоки музичної мови, відбиття традицій класичного європейського мистецтва. Вплив майстрів ХХ століття. Найважливіші жанри і твори, їх історичне значення.

Огляд життєвого і творчого шляху.

Концерт для скрипки з оркестром - один з найбільш яскравих творів концертного жанру у вітчизняній музиці ХХ століття.

Музичний матеріал:

Концерт для скрипки з оркестром

Фрагменти балету "Спартак"

Тема 82. Г.Свірідов (1915)

Творче обличчя композитора. Основні відомості про творчість. Значення мистецтва Свірідова. Ведуча роль вокальної музики, найважливіші твори. Коло образів. Опора на епіко-ліричні традиції російської музичної класики. Мелодійне багатство, інтонаційні витоки музичної мови. Втілення поезії в творах кантатно-ораторіального типу. Найважливіші твори, тематика і проблематика. Симфонізація жанру. Прагнення до жанрового синтезу в творах великої форми. "Поєма пам'яті Сергія Єсеніна". Аналіз драматургії.

Музичний матеріал:

"Поєма пам'яті Сергія Єсеніна"

Факультативно:

Курські пісні

"Патетична ораторія"

Вокальні твори на вірші Пушкіна, Бернса (на вибір)

Тема 83. В.Гаврилін (1939)

Творче обличчя, основні твори. Інтерес до вокальних жанрів. Творче використання фольклору, опора на традиції російської класики.

Музичний матеріал:

На вибір викладача

Р.Щедрін (1932)

Творче обличчя, основні твори. Сфери творчості, ведучі жанри.

Використання різних видів техніки, значення поліфонічних засобів. Оркестрова майстерність.

Музичний матеріал:

На вибір викладача

Тема 84. Музика Прибалтики

Історичні передумови розвитку мистецтва в країнах Балтії. Основні особливості розвитку професійного мистецтва. Проблема творчості композиторів. Різноманітність творчих рішень. Широкий стилістичний діапазон. (Творчість В.Тормиса, А.Пярта, Е.Тамберга, П.Дамбиса, Е.Бальсиса.)

Музичний матеріал:
На вибір викладача

Тема 85. Музика Закарпаття

Історичні особливості розвитку професійного мистецтва в країнах Закарпаття. Жанрова панорама, видатні досягнення в оперному мистецтві, хоровій музиці. Шляхи розвитку сучасного мистецтва. (Творчість Г.Канчелі, К.Караєва, А.Бабаджаняна.)

Музичний матеріал:
Г.Канчелі: Симфонія №№ 4, 5 (на вибір)
К.Караєв: Симфонія №3
А.Бабаджанян: Фортепіанне тріо

Тема 86. Музичний авангард

Музичний авангард крізь призму історичних умов мистецтва у республіках колишнього СРСР.

Тема 87. А.Шнітке (1934)

Творче обличчя. Основні твори, зацікавлення театральнo-сценічними жанрами. Значущість змісту, широкий стилістичний діапазон, використання різних видів техніки, новизна звучання.

Музичний матеріал:
На вибір викладача

Тема 88. С.Губайдуліна (1931)

Творче обличчя. Основні твори, широта філософських узагальнень, проблематика творчості, складність музично-асоціативних зв'язків у мистецтві композитора. Жанрова панорама творчості.

Незвичайність тембрової полістилістики.
Музичний матеріал:
"Сім слів Христа"

Тема 89. Е.Денісов (1929)

Творче обличчя. Основні твори. Жанровий діапазон творчості. Пошуки нових виражальних засобів, проблематика творчості. (Опери "Піна днів", "Реквієм")

Відбиття і переосмислення в творчості різних традицій російської і західноєвропейської музики.

Рекомендована література:

Галацька В. Музична література зарубіжних країн (ч.ч.1,3)	(М.: Музика, 1983, 1985)
Півентааль І. та Гінгольд-Шукіна А. Музична література (ч.ч.1,2)	(М.: Музика, 1984, 1986)
Джеймс Лінкольн Колліер. Становлення джазу.	(М.: Радуга, 1984)
Друскін М. Історія західноєвропейської музики (т.IV)	(М.: М.: Музика, 1983)
Друскін М. Про західноєвропейську музику ХХ століття.	(М.: Радянський композитор, 1973)
Ентелс А. Силуети композиторів ХХ століття.	(Л.: Музика, 1975)
Історія російської музики: посібник для вузів. (т. 1, 2, кн. 2,3)	(М.: 1972-1981)
Історія російської музики в 10 томах (т. 1-4)	(М.: 1983-1986)
Конен В. Історія західноєвропейської музики (т.III)	(М.: Музика, 1976)
Левік Б. Історія західноєвропейської музики (т.II)	(М.: Музика, 1980)
Левік Б. Музична література зарубіжних країн (ч.ч.2, 4, 5)	(М.: Музика, 1975-1984)
Алванова Т. Історія західноєвропейської музики до 1789 року.	(М.: Музика, 1987)
Мартінов І. Нариси із зарубіжної музики I половини ХХ століття.	(М.: Музика, 1970)
Музика ХХ століття. Нариси. (кн. 1-3)	(М.: 1976-1987)
Радянська музична література. Учебний посібник для учнівц. (Вип.1, 2)	(М.: 1980, 1981)
Російська музична література. Учебний посібник для учнівц. (Вип.1-4)	(М.: 1957-1962)
Розеншильд К. Історія західноєвропейської музики. (т.1)	(М.: Музика, 1969)